

ГЕОРГИ КОНОВСКИ МИНАЛО БЕШЕЛО

chitanka.info

1.

Рекох да се пенсионирам. Някак си... Не ме удовлетворяваше вече работата. Средата, целите и задачите, натискът отвред, усещането за мръсни игри и корупция в директори, инспектори, всякакви просветни чиновници, съпруги на важни мутри и „бизнесмени“, отличаващи се с некадърността си и нежеланието да работят за превръщането на децата от света на бъдещето в знаещи, можещи, търсещи, побеждаващи личности...

Реален свят, в който прозира бъдещето. Бъдещето на децата ни...

Но — по реда.

Директорът едно време ми беше приятел. Беше... После стана администратор и се зае да администрира. Добре го вършеше — разбирах. Но... Но беше в училище! Не познаваше и 10% от учениците. Не се срещаше с тях, не разговаряше, беше много далеч от проблемите им. И се опираше на абсолютно некадърни „педагози“ — но негови комшийки, семейни приятелки, съпруги на местни богаташи и политикани...

Просто отказваше да бъде учител, доволен беше от мениджърството си. Училището ремонтирано, появяват се нови мебели (зли езици намекваха, че не само в училище), във фойетата се плъоснаха големи дивани — като във фойета на хотел, абсолютно излишни и неуместни за училището...

То и аз нося известна вина за туй. Бивш ученик ми направи връзка с фондация. Да изградят кабинет по журналистика. До този момент сам, с помощта и финансирането на бивши ученици, бях направил три кабинета. Просто вземам стара стая — в която даже бели мечки не стояха, и я превръщам в кабинет. Като дори моето място беше специално — огромно кресло, каквото нямаше и в директорския кабинет, специално докарано за мен.

Идваха колеги, звереха се, а аз им разправях, че директорът го е сложил като награда. Та някои дори ходиха да искат също кресло, заслужили били...

Както и да е, поводът за пенсионирането беше елементарен. Програмата. Шеста ли, седма ли година я карах на две смени. А едната дори на три — сутрин часове, следобед с осми клас, после чакам вечерниците.

Нали сме старички, знаем — интересите на работата на първо място, ами налага си — ще търпим...

Само дето така работих и след сърдечната операция, с четирите байпаса и диабета. Затрудняваше ме ходенето — далечко си беше. И често използвах такси. С моята заплата...

Гледам — неговата семейната приятелка (не сърдечна, той не беше сляп!) няколко години поред е само в една смяна, при групирани часове за удобството ѝ. Викам му — е, защо така? Обяснява ми — ами трябвало да се грижи за свекървата си. Изненадах се — в КТ за свекърви не пише, ама за някои привилегии на инвалидите — а бях признат за такъв — има доста. И аз не исках ни особени условия, ни специално работно време, при това намалено...

Обеща — ще го има предвид...

А есента гледам — пак на две смени, госпожата на една. Отидох с гръм и трясък. Взе да мънка, че втория срок, ама да проявя разбиране...

Заявих директно — няма ли промяна, вземам си шапката...

И, като видях, че и втория срок пак ме сложил да търча два пъти на ден... Подадох заявление, напуснах. Най-напред отидох за справка в профсъюзите. По кой член да е, щото директорът правеше мръсни номера. Една напускаща колежка се оказа не пенсионирана, а заминала по взаимно съгласие. Което ѝ донесе доста административни проблеми...

Профсъюзните, които не го обичаха, взеха да потриват ръце. Сега ще им кажа компромати, ще се заядат с него...

Отказах. Бяхме приятели, сега не сме. Но — имам някакви мои разбирания за чест...

И така — в един петък изкарах часовете и заминах. Дойдоха бивши ученици, разбрали за напускането ми. Изпратиха ме и малките — осми и единадесети клас.

Не оставих нищо в кабинета. Табла, шкафове — раздадох на колеги. Имаше отзад грамадна, хубава, лакирана закачалка — подарих я на едно момче, таман ваправили нова къща. Креслото си прибрах. И

оставих кабинета, за който доста очи се точеха, в познатото сиво състояние...

Сега всяка седмица имам поне две срещи с бивши ученици — от 1966 набор насам. Обаждат се, пишат по електронната поща, някои от по-младите все още търсят помощ. Например, няколкочасово обсъждане на сценарий правихме с едно момче, решило да се втурне в тая област и учещо това. А колко съм помагал на следващи журналистика, филология, история — не броя...

Частни уроци не давам — само помагам. Не замествам никъде, не си търся работа...

Чета, гледам филми, разтоварвам се...

Време и за мен...

2.

За пенсията трябва документи. Обаче... Училищата намаляха, доста бяха закрити, документите — преместени нейде си.

Та се обадох в Бърдарски геран за справка. Вдига слушалката жена. Обяснявам ѝ, тя казва: „Няма проблем, кажете името и адреса, ще ви го изпратим“.

Казах...

Отсреща: „Ооо, аз съм слушала за Вас! Вие сте преподавал на свекъра ми...“.

Малей, добре, че не каза „на дядо ми“...

Толкова ли съм одъртял?

От друга страна — радвам се. Помнят ме. А бях там 1977/78 година. Само за една учебна година. При това — приходящ даскал...

Странно за мен тогава село. Католици. Изселници от Банат, получили земя през 1878 година, построили село в познатия им стил. Там снимаха „Тримата от запаса“ и „Зарево над Драва“. Външните снимки — като в Унгарската пуста...

В центъра на селото — общината, църквата, училището. Като едно време...

Децата — възпитани по селски, с малко западен привкус. Чистички, трудолюбиви, изпълнителни, захващащи се с ученето като с всяка работа — внимателно и последователно.

Там имаше и дом „Майка и дете“. Макар майки да не виждах, освен в събота — ако някоя дойдеше на свиждане.

Имаше братче и сестриче, баща им ги посещаваше редовно. Сваляха го от автобуса, след него — дъска с четири колелца. Нямах крака.

Веднъж се разбра, че улучил от тотото две шестици. И ги внесъл на децата. Още през нощта от съседно село долетял ерген с трактор, през нивите, грабнал момата — в осми клас беше...

Но иначе времето беше равномерно-спокойно.

Сутрин отивах с автобуса на работа, на обяд се връщах, когато бях дежурен по занималня — обядвах в селския ресторант. Обикновено следобед ходехме на стадиона. Селски, ама пригладен, в ред. И футбол играехме, и момичетата нещо си бърбеха на пейките... Спокойствие...

Трудолюбиви ученици бяха. 1963 набор. Помня ги — Иван, Рици Кукова, Красимир Йохан Енглер, Виолета, Лилия, Надя...

Даже бал им правиха. Малко село, децата отиват да учат в Бяла Слатина и Враца, абитуриентски балове няма, а всеки родител иска да види детето си изкласило. Та затова и правеха балове след осми клас...

То баш тогава беше световното в Аржентина. Отидох в ресторанта, туй-онуй... Изчезнах, гледах първия мач в един колега, върнах се...

След полунощ всичко утихна — хората на другия ден имат работа, децата също са включени в нея...

Много чисто, подредено, хубаво село. Пред къщите лехи с цветя, в дворовете животни. Гледаха прасета и зимата... Големи празници! В някои къщи мятаха по три, че и четири прасета. После ги опушваха по специален начин, в специални сградички. И напролет месото си беше прясно...

А правеха колбаси. С ударение на последната гласна. Салами по немски рецепти. Страхотни!

Отчето им беше завършил във Ватикана. Млад, интелигентен, съвсем не консерватор. Може да е бил йезуитски хитър, не разбрах. Но беше приятен човек.

Директорът на училището беше типичен интелигент с каскет. Завършил някакво полувисше като физкултурник и не помня какво. От началото беше наострен — ами единствен висшист идва, СУ завършил... След две години най-много — заемам му мястото. После разбра, че в края на учебната година заминавам и стана от любезен полюбезен. Особено, когато — подучен от един местен колега — отидох следобеда до кабинета му и го заварих да разопакова едната възпитателка. Даже не бяха се заключили, толкова самоуверен беше.

Там работих с какви ли не хора. Всеки ден пътувах с колега, циганин по произход. Преподавател по физика и химия. Жена му пътуваше до Враца — в инспектората. Дъщеря му спечели окръжната

олимпиада по математика. Майка му и баща му — черни като антрацит. У тях чисто, светло, трудят се...

Има цигани и цигани, старо правило...

А в края на юни напуснах и заминах.

Наскоро ходих да видя... Да видя спомените си. Промени доста. Училището зее отворено. Закрито през 2002 година. Пустоооо...

Децата ходят в града, пуснали и цигани в селото да живеят, автобуса го чакаха много хора — работа в селото няма, пътуват...

Иначе си е все още чистичко и подредено. Но — само като сравнение с околните села. Не като едно време.

Накрая — примери от банашкия говор, особен диалект: „Ма, де си й крейнала въз пътьо?“, „Па ля Бърдаре“...

Бърдаре...

3.

В новия град ме пратиха — по член 64 — в ТМСС. Да преподавам на първи курс от СПТУ-то и на четвърти от техникума. Вече 19-годишни, узрели, та презрели...

Но — близки ли бяхме по възраст, по лек акъл и лесно мислене ли, оправях се. Още тогава набарах правилната, според мен и сега, линия на поведение.

Строго и леко. Когато трябва — морков, когато — тоягата.

Но — ВИНАГИ принципно!

Предварително обясних вижданията си. И уточних правилата. Натам е лесно. Два-три примера и нещата тръгват по линията. Няма как да се криволичи — работим, все пак.

И в работата въведох свои правила. Пет-шест минути напрегнат труд, после лафче, смях, след дващестина секунди сериозно, пак труд. Товарене, разтоварване...

Плюс самостоятелно мислене. Мнооооооого мразех популярното учителско: „Какво е искал да каже авторът?“. Абе, дебил, той каквото е искал да каже — казал го е. А ти какво си разбрал? Към какво те е подтикнало, какво свързано с произведението ти е хрумнало?

Те това кажи, а не повтаряй учебниците. Те са хубаво нещо — но само като подтик за мислене. Като някаква основа...

Първи курс бяха зайци. И — СПТУ. Както викахме: Е Се Пак Училище...

Образи страхотни. Момчета (имаше и няколко момичета) от село, дошли да вземат книжка и да станат трактористи. Без повече претенции...

Радвам се, че ги пораздрусих, прочетоха някои неща, взеха да говорят по-свободно, че и автори да цитират.

Макар да имаше... Абе, Иванчо беше добро момче. Висок, слаб, послушен, много изпълнителен... И направи казано — невежа! Прост като... Като рало сред трактори...

Викам на курсовия му: „Как да му пиша тройка?“. Щото тогава имаше и тройки, и двойки. Нямахме задължително завършване, нямахме „Ама той носи пари на училището, пък учителят само ги харчи“...

Оня ми обяснява: „Тракторист ще стане, даже звеновод няма да е...“

„Остави, бе човек! Ще тръгне с трактора, ще изгази народа...“

Но му оставих тройка... Защото много се трудеше. Ама много... Е, трудно влизаше в главата, пък докато намери мозъка, пък в него свободна клетка...

Един ден им дадох да учат наизуст монолога на Хамлет. На Иванчо казах: „Наполовина!“.

В училището имаше пансион. Там спяха момчетата от село. Дежуреше възпитател — нощен. На сутринта ми казва: „Мани, мани... Какво си направил...“.

Учудих се. Бях си спал спокойно.

Оказа се, че колегата отпратил учениците на спане и се зачел. По едно време чува някакво бръмчене в коридора. Излиза. Иванчо върви с христоматията в ръка и боботи: „Да бъдеш или не...“.

Спрял го. Оня обяснил — трябва да научи откъса и вече час как се трудел, даже почти запомнил първото изречение. Колегата го пратил да спи...

След известно време — пак. Иванчо върви по коридора и дудне...

Отново го отпратил...

След малко...

С две думи — Иванчо беше научил няколко стиха. И му писах тройката. Дето се вика — тъп и упорит...

А иначе — свястно момче беше. И, предполагам — станал е добър тракторист, съпруг и баща.

То акълът няма нищо общо с характера на човека...

4.

Оперираха един колега от автотранспорта — те заемаха същите сгради, но в другата смяна. И ме поканиха да го заместя. Два месеца... Ама добри пари плащаха...

Разгони ми се фамилията. Направо не се прибирах. Но — млад, енергичен, с дете...

Учениците от автотранспорта бяха... Бе, няма да кажа по-неинтелигентни. Защото интелигентността не се мери с акъл, а с възможността за съобразяване със средата и оцеляване. Мисленето е друго нещо...

Но бяха свестни момчета. Знаеха вече правилата ми, спазваха ги, нямаше бягства (то, тогава бягствата изобщо бяха nonsens), нямаше препирни или претенции за незаслужена оценка.

Дето им казвах — те са най-лошите ученици. Щото три години учат за едната книжка. Пък други за няколко месеца я вземат.

Шегувах се, разбира се. Мъжката — грубичко и прямо. Разбирахме се...

Имаше едно турче. Повтарач. И то при колегата — отрязал го предната година. Сега беше трупнал три или четири двойки и направо чакаше края на срока. Да се отпише и тръгне по свой си път. На тютюна...

Дадох му индивидуални задачи, изпитах го върху специално посочени книги (Йовков, Елин Пелин — близки до душата селска)...

И — му писах тройка. Премина във втори курс, после завършил и трети успешно...

Преди двайсетина години вървя си аз из града и изведнъж някакъв се втурва към мен. Преди да реагирам, хвана ми ръката и взе да я целува. А зад него мощна туркиня и две момчета. Нещо им рече, ония също се юрнаха към ръката ми.

Шашнах се. Бе, какво става?

А той ми припомни кой е. И обясни — завършил автотранспорта, станал шофьор, оженил се, дечурлига завъдил... Според него —

благодарение на мен. Дето съм му бил дал път в живота, не съм го отрязал, подкрепил съм го и съм му внушил, че не е безнадежден...

Нещо такова каза — объркано, омотано, ама аз ви превеждам...

После пихме кафе, приказвахме си.

Не съм го виждал от тогава — да е жив и здрав, дечурлигата му да са донесли радост за баща си...

И такива истории се случваха... Има и още, но тази беше първата. По време...

5.

Следващата година отидох в — Бог да го прости! — училище „Отец Паисий“. Щото сградата и сега си е там, но училището го няма. Закриха го, а отвън все още виси огромен плакат в чест на 110 години от създаването му.

Сега ще бъде турско читалище... Кога турците са имали читалище? И за тях ли отец Паисий е казал „О, неразумни и юроде...“.

Всъщност, дали сте се замисляли защо народът го нарича така? Отец... Друг наш възрожденец с подобно име няма — освен отец Матей Преображенски — Миткалото. Оня, дето е създавал комитети с Левски, изобретил картечница (митральоза) и селектирал чорбаджийските чушки...

Уважение към Софроний Врачански, Неофит Рилски и други църковни дейци, но — без това гальовно и признателно „отец“...

Сложиха ме класен на четвърти клас. 41 ученика! Последният по списък ходеше със столче, защото в кабинетите имаше по 40 места.

Там спечелихме преглед на художествената самодейност. На мен не мечка, слон ми е стъпил на ухото. Но пък акълът шава бързичко. Поискаха да излезем на прегледа с някакви изпълнения. И — ето ги! Пя нашият Алексей. Българче с родители руснаци, дядо му от емигриралите навремето белогвардейци. Страхотен глас, после заминаха за Холандия и изгубих дирите му...

После малък хор — хорче, изпълни детска песничка, играха ръченица — без костюми, в панталони и поли, с червени връзки. Та я нарекохме „Пионерска ръченица“. Накрая малка сценка с автор... Няма да кажа, скромнен съм си...

Разбира се, станахме училищници, а после и градски първенци. Натам не зная — завърши годината...

Наскоро гледам — двама с опърпани погледи нещо се разправят на тротоара. Тръгнах, както винаги напред — ако ще и белята да си намеря. А те млъкнаха и единият вика: „Махни се да мине господинът, той ме научи да мисля...“.

Заинтригувах се. Оказа се, че и двамата били в този четвърти клас и запомнили как се намират препинателните знаци. С мислене! На глас четеш и усещаш къде е паузата...

Е, по външния им вид не личеше много да са мислили, ама помнят...

Все е файда...

6.

И пак по член 64 — в големия град трудно се намира работа, местата са заети от хора с полувисше, вписали се в системата, познати на шефовете, удобни...

Аз пък отивам в СПТУ по туризъм.

Кабинетът ми е на втория етаж, но се налага да слизам за дневника до първия. А до учителската стая е голямата зала за практика. Казано направо — за готвене...

Продуктите осигурява държавата. Учениците се учат с тях. И са просто преяли. Приготвят туй или онуй и чакат някой да го опита. Защото повече не могат. Дори без да пазят диета.

Затова всеки минаващ учител или ученик е канен вътре. Ама то веднъж, дважд... Накрая само махваш с ръка.

Под прозорците — първи етаж — редовно висят техни познати. И си хапват.

Никой не пречи — нали вече всичко е отчетено, работата е свършена...

Иначе... Нормални ученици. Е, имаше и...

Абе, викаха ме веднъж да присъствам на разпит на една ученичка. Имаше изнасилване — вечер, на таван. Приятелката ѝ пострадала. Бащата беснял, пък казал — ако ѝ купят „Москвич“, няма да ги съди. Да, обаче законът не е на това мнение. И почнаха процедурите.

Аз, както казах, бях извикан като педагог на разпита на момичето, завело жертвата. Питат я: „Защо?“ — „Ами те искаха някое момиче...“ Следователят я гледа: „А защо ти не се предложи?“. Отговорът... „Ами те си ме знаят от осми клас, искаха нещо ново, различно...“.

Съдиха ги, де...

В училището се водеха и занятия с вечерници. Караха ги с автобусите от Албена, привечер, след 17 часа. Лелките почнали деня

рано — още в 7 заминаваха, прибират се капнали и... На училище! Някои направо заспиваха по чиновете.

Но — сериозно казано — учеха. Вече разбрали, че им трябва образование. Поне като ценз. И, свикнали на постоянен и последователен труд, вземаха тройките.

Веднъж един от тях ме гледа, гледа, пък накрая остана и пита отде съм. Казвам му, смее се...

Оказа се познат. Семействата бяха приятелски, аз даже виках на баща му „Гол кокал в празна тенджера“, когато ме ядосаше. След осми клас се преместиха в София и изчезнаха. Пък той избягал от дома си, почнал работа тук и там, накрая в Албена. Готвеха го за някакъв дребен шеф — разтропан беше, обаче нужно образование. И — ето го...

Така че съм преподавал и на набор 1953 — най-старите ми ученици...

Три пъти седмично ходех до месокомбината. И там имаше паралелка. Заделили една барака в двора, вътре създали обстановката, учеше се.

Пристигат нейде след 17,30, уморени... И вадят от джобовете какво ли не — филета, суджуци, шунки. Най-напред хапването, а, докато ядем, аз ги въвеждам в новата тема. Хапнали, освежени — говорим, говорим и... Почват да задрямват. Как са учили после математика и физика — не знам...

Изкарах така един срок. Титулярката се върна след раждане и ме запратиха в Батово.

7.

Беше голямо село, по пътя към Албена и Балчик. С редовен транспорт.

Изкарах само един срок там, но беше интересно.

Класовете — като на село. В пети клас десет ученика, в осми — седем. Не часове, а приятна беседа. Всеки си знаеше — изпитването не е веднъж или дори три пъти в месеца, а редовно. Пишихме, четяхме, говорехме. Доста работа се налагаше с писане и говорене — турчета. Но имаше много умни там. Едно Фатме направо ме шашкаше с жаждата си за знания. А беше само в шести клас. Чете, пита, търси... Не ми се мисли каква е съдбата му. Със сигурност не е учила след осми клас...

Директорът често устройваше излети — пролет, хубаво време, цъфтящи дървета. Имаше красиви местности, така че някак си съчетавахме приятното с полезното.

Запомних го...

8.

Есента ме поканиха — именно поканиха! — в Езиковата гимназия. Пак по 64 член, но директорът специално ме потърси и ми предложи мястото. Нещо ме бил харесал...

За Езиковата... Сега там приемат всеки, минал случайно покрай вратата. И с тройки, и с двойки — след специален изпит за горкото дете.

Навремето имаше четири паралелки, страхотна конкуренция и — най-важното! — разбиране, че със знания далеч се стига. Имал съм случаи — пиша петица. А ученикът... Не, не хленчи за повече. Просто моли да му дам допълнителни задачи, та „да оправи“ петицата...

И двамата ми сина учеха там. Малкият ми каза, че преподавателката по немски искала да му дава частни уроци, щото... Аз ѝ изпратих послание по обща позната и изведнъж се оказа, че нямало нужда от частни уроци. Известни бяха тя, и мъжът ѝ, с рекета над родителите. Извиниха се — не знаели, че е дете на „колега“. Абе, какъв колега съм аз на подобни...

На 15 септември в единадесети клас пък дойде синът при мен и каза: „Свърши предпоследният учебен ден. Последният е 24 май...“ И наистина — всеки ден идваше — ту той ги освободил, ту оная не дошла... Реномето на училището...

Аз започнах там с бригада. Млад учител, но ме изпратиха старши на бригадата. Имах зад гърба си към двадесетина трудови бригади — и като бригадир, и командир на отряд, и ЗКТЧ. Най-трудното — отговаряш за работата. Та опит имах, прилагах го още малко след това...

Бяхме в Кардам. Лозя. Работим, после по къщите — хората с радост приемаха бригадирите. Вечер забави. А и учениците си бяха навзели книги — четяха.

Интересно беше. Отиваме на работа, извикват ме в ТКЗС-то — някакви документи, минавам през селския магазин да си взема две вафли... А там — само фенери и гас. Празно!

Минали полски туристи и всичко изкупили...

Отидох в читалището — гледам: стая, пълна с книги, нейде над метър височина. Щели да ги бракуват, ако искам... Искам, разбира се... Катерих се, рових... Ама бях почтен — взех си само десетина, макар че очите ме сърбяха да грабя...

Заваля дъжд. Тича едно момиче. Какво да правят? Викам й — иди при колегата, да извади мушамите от колата. Тича и се връща: той пита дали червените или белите?

Ей така я изкарахме...

После почна ученето...

9.

Сериозно учене. И обсъждания, и писмени работи — всеки ден проверявах поне петдесетина. От четири класа. Но проверявах в училище — имам правило: у дома си е наше, никаква външна работа! Каквото трябва — където трябва. Да мъкна мрежички с тетрадки? Да, бе...

Учениците интересни, мислещи, оригинални, амбициозни в добрия смисъл на думата. Едно момиченце беше метър и педя. Гаджето му — към два метра. Разделиха се сетне, тя стана известна журналистка. Та и досега...

Бях класен. Комсомолският секретар — да не сгреша! — се казваше Светозар. Отличник. Футболист. С гадже в осми клас (след подготвителен). Кога успяваше...

Но невинаги. Обсъждаме „Евгений Онегин“. Усещам — манкира, крие се, не участва като друг път активно. Питам го — защо Онегин застрелва Ленски? Класически отговор — заради страха от обществото, да не го определи като страхливец...

Светльо казва: „Ами защото му е приятел и го обича...“.

Ха сега, де?

Обича и убива?

Аргументира се: „Разликата в годините им е десет. Онегин е изживял разочарованията, станал е циничен и безразличен към красивото, не иска Ленски да преживее това разочарование. И затова го застрелва — да умре млад...“.

Брех! Такива работи в дебелите книги няма... Обаче, е логичен и точно в духа на Пушкин и Онегин...

Завъртях му шестицата и го предупредих, че следващия час ще го препитам ПО текста на романа. Прочете го...

10.

Тогава обявиха конкурс за място в града. Кандидатстваш, минаваш изпитанията, класират и назначават.

Явих се...

Естествено, бях пръв.

На писмения — Ботев. А вечерта, преди изпита, за почивка си четох писмата на Ботев. И цитирам изказване за народа: „О, говеда, о, волове...“. Натам развивам за любовта към народа — не безогледна и сляпа, а любов изискваща. Не желае само да рони сълзи, а очаква, настоява този народ да е достоен за любовта към него, да не е аморфна маса, а деятелна общност...

Извикаха ме при журито — професори от Търново. Питат отде съм го взел това, цитирах им веднага. И...

Естествено!

После имаше практически изпит. Урок в непознат клас. Теглихме жребия, падна ми се български език, шести клас в едно училище. Веднага отидох там и помолих директорката да вляза в класа по български. Да, ама той минал... А изпитът е на другия ден. Затова помолих математичката. Правейки си сметка, че има доста близост в работата.

Влязох, седнах отзад, извадих тефтера и — като суций Наполеон или Александър, почнах да правя схеми и записвам. Кой знае, кой само си мисли, че знае кой е добре, но не вдига ръка...

Абе, изградих тактиката за утрешното сражение...

Отивам на сутринта. Следобед щеше да има мач. „Левски“ — ЦСКА... Влизам в междучасието, викам: „Хайде, напред! Пък следобед — на мач...“.

И, като обсъдихме предстоящата среща — бяха мои...

Поканих ги да седнат както по математика предния ден. Отидох на катедрата, пред мен гениалния план на сражението и детските очи, показващи, че класът е мой...

Изобщо не е за чудене, че спечелих конкурса...

Тактика, практика и сто грама акъл — както викахме още в първи клас...

То пък месец след това почина една учителка, а друга изтеглиха в ОК на БКП. И трябваше да избирам. Избрах училище „П. Р. Славейков“...

11.

Да започна с важното. Това, с което се гордея. В училището бях 34 години. След една година станяхме национален първенец. После още два пъти. И получихме звание „Образцово училище“. Не намеквам, ама стана след идването ми...

А истината е, че имаше сваятна директорка и добри учители. Жена, ама ръководител. Македонка. Разтропана, знаеща. Бакалова...

Някои се стряскаха. Помня, веднъж в голямото междучасие заспорихме с нея за някакво тържество. Отхвърлих сценария, предложих друг подход. Усилихме тона и... Гледам — останали сме двамата, другите изчезнали.

Стана по моето предложение. Защото беше жена, инат, но с разум. И умееше да отдели сухото от суровото.

За съжаление, разболя се след 90-та година, пенсионира се. А после няколко години живя в свой свят — никого не познаваше. Почина. Лека й пръст! Свестен човек беше...

Имахме и орден „Кирил и Методий“. След 90-та година разгромиха — ама буквално! — пионерската стая, където беше изложен. Аз го взех и пазих петнадесетина години. После го дадох на директора. И му напомних — никой не е отнемал званието „Образцово училище“. Но той си е хамелеон и не посмя нито поне надпис да сложи, нито ордена да изложи. Ще речеш, че сме го откраднали...

Преди пет-шест години правиха основен ремонт на училището. Свалиха старата ламперия. А тя — някъде поиздрасната, но цяла. Запазена. Защото учениците обичаха и пазеха училището си. И вандалщини нямаше...

През класната ми стая минаха много ученици. Наистина много. И бях известен. Един колега разправяше как влязъл в такси, казал адреса, а шофьорът веднага: „А, «Славейков» ли? Дето преподава К...!“.

„Бе, вика колегата, колко души сме тук, а само теб свързват направо с училището...“

Е, не е прав. Имаше кадърни учители. Като се сетя за Йолова... Дребна, трудолюбива. До такава степен одаскалена, че веднъж простирала прането, взела легена под мишница и каза: „Свободни сте, ученици!“...

Или физиците Христо Петров и Георгиев. Направиха страхотна база в кабинета. Едва ли не сами сътворяваха уреди и пособия. Сега всичко е затворено в хранилище, но тогава... Да спомена химичката Орешарова, биолога Крачунов, художника Тошев, математичката Чочкова...

Имаше и издънки, какво да се прави...

Помня — една химичка имаше. Стара мома. Директорката казваше — „Да ще някой да я отведе, аз ще ѝ взема чеиз!“ . Обаче — уви...

И веднъж поискаха химик за курсове във Видин. Орешарова не искаше да ходи чак там, другата сваятна химичка — Коконян, беше родила, та пратиха тая. Пристигна писмо, че удължавали курса на месец. Директорката се зарадва...

А оная се върна с документ за присъден квалификационен клас. „Боже, вайкаше се Бакалова, вместо да изпиша вежди — извадих очи...“

Накрая я омъжиха. За морски капитан, който имаше късмета да пътува много. И изглежда е бил смел човек, защото и момиченце се роди.

В първи клас идва колежката и ми носи тетрадка със стихчета. Нормални детски стихчета — римушки, забавнички. Казвам ѝ добри думи и предупреждавам: „Почти всички деца стихоплетстват. Не го товари с очаквания, не го тормози!“ . „Не, вика ми тя, ще стане поетеса. И край на игрите — ще пише“. Даже плати едни пари, та издаде тънка брошурка със стихчетата, че и представяне прави...

Горкото дете...

Но повечето учители бяха други — свестни...

12.

За учителите ще споменавам и натам. По-важни са учениците. Защото учителите са скелета на едно училище. Основата. Здрава, права — имаш база за силна и красива фигура. Но силата и красотата идват от мускулите. А това са учениците...

Няма да разказвам натам по години и випуски. Ще обобщавам — и ще споменавам имена. Не мога всички да включа тук, ясно е. Но ги помня. По едно време ме викаха за справки в дирекцията — кой ученик кога е бил при нас, в коя паралелка, кой класен. Главата ми беше като компютър...

Харесвах всички випуски и почти всички ученици. Различни, интересни — някои дори със сивотата си.

Но най харесвах три випуска — 1966 набор, 1969 набор и първата журналистическа паралелка. Естествено, и другите ми харесваха — например, 1972 набор. Или останалите журналистически паралелки. Обаче — класация... А при нея все има някой напред. На старта всички са равни, на финала винаги има пръв...

Поех девети клас. Първият клас от горен курс в училището. Класната им беше млада, хубава, прилична жена. Различна от мен. И се постарях да я изместя в съзнанието на учениците. Да я помнят — заслужаваше си, но мен да знаят като Класния. С голяма буква...

Бях и строг, и либерален. По правилата! Помня, давахме дежурства на входа. Гимнастика, външен вид... Знаеха си — при мен трябва да са в естествен вид. Никакви гримове и глупости!

Очаквах го, затова не се изненадах, когато един ден ме попитаха: „Вие сте толкова свободомислещ, такива неща научихме, пък не разрешавате гримове...“. Пратих едно момче да донесе роза от цветята навън, а аз извадих сувенирно мускалче, което отдавна бях приготвил. Подадох им розата: „Ухае ли?“. Разбира се, ухаеше. Сипах отгоре ѝ от парфюмчето. „А сега?“...

И обясних — сега са като цветенца. С естествена красота. Защо трябва да се правят на друго? Ще дойде време, ще има фасадата нужда

от ремонт... Но — тогава...

Учехме, четяхме, обсъждахме. Пълна свобода на мнението — колкото и различно да е от учебника.

Не можах да се развихря с тях така, както ми се искаше. Още се сражавах за място в училището и системата. Но мисля, че доста неща постигнах.

Наскоро имахме сбирка. Посъбраха се — прокурорка, адвокатка, готвачка, детска инспекторка, учителки, бизнесмени... Илиян в Англия, Слави и Найден в Германия, двама вече починали...

Разказвахме си спомени. Например, за оная славна бригада в Шабла. Настаниха ни в лагер, до който ДЗС-то имаше няколко сгради. В тях настанили цигани, работещи на полето. Оградата беше фиктивна, врата нямаше. Обаче — циганин не мина в нашата територия. Молеха да поритат с нас, пускахме ги, после се прибираха. Знаеха — ред!!! И го спазваха...

Направихме си един ден водна война. Обстрел с какво ли не — водни пищовчета, помпички, бутилки, цели легени. Страхотна веселба...

Посред нощ засвири тръбата. Изхвърчах, спрях тръбача... Две момичета рекли да се пошегуват и го излъгали, че аз съм наредил. До сутринта двете тоалетни бяха излъскани — мъжката от него, защото не проверява подобни нелепици, женската от тях...

Бяхме пръснати по обекти. Над нас — ТРЗ-то на АПК. ТРЗ е „Труд и работна заплата“, нещо като куче — не яде от сеното, ама и на другите не дава. Тая беше типична представителка на паразитите — дебела и свирепа. Искан да разбера — какво точно ще работим, колко ще плащат... „Не! Аз ще казвам какво ще правите и после ще определям заплащането!“ — ми изскърца първия ден.

Обадих се на баща ми — работеше в нашето АПК, имаше познати. И на другата сутрин вече имах пълната документация на разценките в страната. Та й посочех — това, това, това... Избесня: „Как така? Това е секретен документ! Нямате право...“.

Отрязан я с цялата си ирония: „Нима? И ние сме роби — бачкаме, пък каквото отпусне господарката? Да отидем в градския комитет, да им обясните как комсомолците, трудещи се доброволно за родината, трябва да са роби на една дребна чминовничка...“.

Изстина...

И до края ме заобикаляше. Правилна постъпка, де...

Завърши бригадата, хубави пари взеха децата, доволни бяха от бригадата...

И в училище се видя разкрепостяването им. Георги и Живко — мърлячиини... Обаче, се оказаха разтропани, стенвестници правиха, че и научиха някои неща, книги даже четяха. Дори написаха поемка за опита им да обяздят едно полудиво магаре. Така и с другите — разкрепостиха се, взеха да се проявяват като свободни личности. Валя, Павлина, Павлета, Тошко, Станимир, Виолета...

Направихме голяма екскурзия из България. В Стара Загора ме викаха да ходя сом да ядем, но бях уморен. Те се върнаха, донесоха ми сом. И, когато си легнахме, тайно се събрали в една стая. Правели помен за бащата на Найден. Ивелина се напила, те я сложили на леглото, скръстили й ръцете, цветя в тях, и една червена панделка за украса на косата...

Хем смях на заранта, хем отнесоха едно дране от мен, хем чегъртаха и миха мокета и банята. По обясними причини...

Различни оценки имаха в училище и извън него, но все свестни хора станаха...

Между другото, когато правих втория си кабинет, Илиян и Тошко помогнаха със специалните маси и модернизираната обстановка...

А после се дипломираха и тръгнаха по своя път. Надявам се, че все нещо съм спомогнал за избора на посоката...

13.

Междувременно преподавах и на другите. Така се случи, че почти всички ученици, влезли в нашето училище, минаваха през кабинета ми. А тези, на които не преподавах, имаха постоянни срещи с мен. Или заместване, или просто по коридорите. Така беше едно време — учителите не спираха на едно място, дежурства, постоянна заетост. И познаваха учениците, както и учениците тях. Кое то пък беше улеснение. Идващите отдолу ученици вече знаеха дори неписаните правила, както и някои характерологични особености на бъдещите си учители. Нямаше изненадани. Идващите от другаде пък бързо се запознаваха с нас — учениците разменят постоянно информация.

Пенсионирах се и един ден срещам две момиченца. Подминавам ги, а едното казва: „Добър ден, господине!“. Разбира се, отговорих. И питам — отде ме знае? „Ами Вие, казва ми, сте преподавал на мама и татко...“ Каза ми кои са, сетих се. Били се запознали в мой час, когато имало болна колежка и съм събрал два класа...

То само това да беше...

Аз не обичам да ходя на сватби и погребения. Е, на моята отидох — нямаше как, на погребението ще трябва да съм. Макар една колежка да ми разправяше, че трябвало да се обадят на хората, да ги поканят (предполагам за празника?). Пък аз ѝ викам: „Никой не ща! И да дойдеш — ни ще те посрещна, ни даже ще те погледна!“...

А на сватби съм ходил. На ученици. Макар да избягвам и търся поводи да се срещна с тях отделно. Така — ние да си се видим и отпразнуваме, не в тарапаната...

Обаче имаше и други ситуации. От 69 набор имаше едно момче — Светослав, с нелегално име Брадата. При по-малките един ден се появи нова. Сестра на Валя от 66 набор. Защо ми хрумна — не знам. Но пратих да извикат Брадата. И му казвам: „Запознай се с това момиче, подхождате си“. Подскочи, направи „кръгом“ във въздуха и изчезна... Синът им се казва Георги — мойто име, но и името на

бащите им. Така се случи. А е кеф да мисля, че е на мен кръстен, задето ги събрах...

Какви ли не истории са се случвали... Просто не е възможно да се разкаже всичко. Ще се опитам, все пак.

14.

1969 набор беше страхотен. Когато завършиха и бяха студенти, събирахме се на един таван. Канеха ме, сядахме, обсъждахме текущите събития. Тъкмо след 1989 година беше.

До 2–3 часа след полунощ, после се прибирах. Те оставаха. Ергенчета, какво ги спира...

Тошо, Мариан, Милен — Мечо, Диан, Пламен, Калин...

Пръснахме се после, но все се срещаме. Когато почина внезапно братът на Мечо, всички отидохме да го подкрепим. И момичетата дойдоха — Албена, Данчето, Стоянка, Милка, Веса...

По забавленията ги биваше. Те измислиха туристическите излети до гара Ботево. В местността Ефеклията има чешма. Опъвахме палатки и на поляната играехме футбол. А поляната наклонена, та едното крило бяга по високото, другото чака отдолу.

Правихме рождени дни там. На единия народът изпозаспал и оставил тортата за закуска. То закуската се проведе — при това масово. Колони мравки отнасяха на заранта тортата...

На две зимувания бях с тях. И след това се отказах. Който си мисли, че за ръководителя зимуването е почивка — много се лъже. Отговарящ за хората. А те — смятат, че са волни мустанги из прерията...

В Пещера стана произшествие. През деня някакъв ученик от ТМСС-а изпил на бас бутилка коняк и заспал на пързалката. Завили го с яке, наспал се, станал и се прибрал. Опит!

Обаче, Албена — секретар на учкома! — заспорила с момчетата, изпила глътка водка. За да им покаже, че не се цепи от колектива. А после глътнала бира...

Беше ужасна нощ. Момичето припадна, намерих управителя на хотела, викнах „Бърза помощ“ от Пещера. Таман обикалям и се чудя защо се бавят, чувам гласа му: „Ама не пращайте линейка...“ Блъснах вратата — убеждава ги да не идват. Изтръгнах слушалката, викнах им

да бързат, озверих му се. А той ми мънка — ама как така ще се знае за подобен случай, как ще докладва...

На сутринта Албена и учителката с нея се завърнаха. Промивка и — оправила се. До сега ѝ напомняме за оранжевия маркуч, а тя се потърсва от ужаса...

Когато се върнахме, веднага докладвах на директорката. Тя познаваше Албена и отсече: „Нещастен случай!“. С това си и остана.

В Широка лъка надзорът беше по-строг. Не ги изпусках от поглед. Настаниха ни в туристическа спалня — вдясно при влизане в селото откъм Пампорово. Бях със сина ми в малка стая — печка и две легла. Но бързо затопляща се. И другите бяха на дърва. То всяка къща беше заобиколена от втори зид — от нацепени дърва. В селото имаше един паркет — в училището. Обаче, паркетинът се харчеше много. За разпалване...

Хранехме се в стола на училището. Грамадни картофи, наденици по педя... И лелките загрижени защо момичетата не ги дояждат, да не са болни...

Катерихме върховете, безумни маршрути, които днес ми се струват много опасни. Тогава — страхотно удоволствие.

Даже отидохме до хижата при една пещера. Наши градски имаше там. Те се шашнаха — как сме минали тоя път зиме... Седяха си по стаите и блъскаха карти. А ние почти границата стигнахме, добре, че попаднахме на една къшла, та овчарят ни упъти...

Изобщо — диви и интересни времена...

15.

Както заразказвах, някой ще рече, че сме я карали само на веселба и безгрижие...

О, какви грижи само бяха...

В час — труд, труд, труд... Умствен — най-тежкия труд. Защото някой казват, че трябвало от умствен труд да се почива с физически, ама никой не е толкова идиот и предложи с умствен труд да се почива от физически. Прибира се някой шофьор или копач и за отдих решава интегралите или пише стихове...

Всяка седмица домашна работа. Най-вече разсъждения по дадена творба. Даже тема не давах. Насочва някак си. Нека прочете човекът, помисли и усети накъде го води прочетеното. Не написаното, а прочетеното, възприетото от него.

Лесно улавях тарикатите, решили от нейде да чопнат туй или онуй. Първо — не бяха чак толкова много разработките него време. Второ — нали си знам човека?

А после, с появата на компютрите, беше още по-лесно. Просто маркирам някои изречения, пускам в гуглето и ето ти го материала, отдето е преписвано.

Така, впрочем, хванах крадци на мои разработки. Имам над сто литературни — от осми до единадесети клас. И чета веднъж нещо, усещам — абе, познат стил.

После включвам — ми, то мое това... Веднага направих справка в „Гимназиста“ (моите работи съм запазил). И пратих писмо в смисъл — барем името ми сложете, не държа на хонорар. Сложиха го, но не се извиниха...

Имаше интересни случки с тия разработки. Две станаха при едно пътуване до Мездра. На Повеляново намирам купето и мястото си, седи една жена само. Тя се представя — преподавателка била в Шуменския. Аз се представям, тя подскача: „Как? Аз препоръчвам на студентите Вашите работи. Ясни, точни, без преливане от пусто в празно...“.

Е, кеф...

Слезе в Шумен, качиха се майка и дъщеря. Майката зяпа през прозореца, дъщерята чете „Гимназист“ и то баш моя разработка. Подмятам невинно: „За кандидатстудентски ли?“.

Майката ми разправя — отивали на курсове (април беше), щерката се готвела. Питам — защо точно това вестниче? Момичето обяснява — преподавателката го препоръчала, казала им да четат специално този автор, много точен и разбран бил. Пък и на нея й харесвало да е така написано — не като в учебника, дето се мъчат да покажат колко са умни, а учениците са кретени...

На гарата в Мездра слизам и казвам от вратата: „Не се представих“. И връчих визитката. Изражението на майката и дъщерята беше страхотна награда...

Та пак към моите хора.

През голямото междучасие учениците бяха длъжни да излизат, а ние дежурехме по коридорите. Аз бързо очиствах терена и сядах да чета на масата до вратата.

Един ден трима или четирима ми викат: „Не ни се излиза...“.

Казвам им: „Има правилник, трябва...“.

„А Вие какво четете?“

Показвам — беше нещо на руски. „Може ли да ни четете, ще слушаме, никъде няма да ходим...“

Почнах аз — превод в движение, мъча се да е художествен...

На другия ден дойдоха десетина. На третия вече седяха по двама на стол, подпрели глави, слушат, даже леко зяпнали...

И като почна... Всяко междучасие — аншлаг. Непревеждани у нас книги. Джером Клапка Джером, Алистър Маклейн, Лец, Саймък... Изобщо — книги за четене и отдих, не долнопробна забава, не и сложни. Просто за възприемане и трасиране на пътя към прекрасното...

Разбира се, „добри“ колеги информирали директорката. И един ден я зървам отвън, почти скрита до вратата. Продължих си, тя влезе, всички скочиха, махна им с ръка, каза само: „И да е тихо“, после излезе...

След десетина години не само четяхме, ами и филми им пусках. Но при други условия. И с други ученици...

16.

Цитат от днешни медии: „Едва 2% от българските деветокласници разбират дълги и сложни текстове“.

2% разбират дълги и сложни текстове???

Ами така е — клипово мислене. Вече не се набляга на възприемане, анализ, синтез и създаване на собствено мнение. Наизустяване и бързо забравяне.

Клипче — не могат да издържат цял смислен филм, радват се на минутни клипчета. Кратко, елементарно и ясно...

Което е много, много далеч от лично моите разбирания.

Първо — какво „четене“? То се учи в първи клас, във втори децата вече четат свързано. С това едновременно се работи върху разбирането. Както казах — класическото: възприемане, анализ, синтез, собствено мнение...

Затова държах на две неща — четенето и мисленето.

А четяха, ох как четяха...

Една от стимулиращите ми акции започна случайно. Имах свободен час в сряда, после последен при моите хора. Не стоях с цигара, не дремех, а отивах до една книжарница — на някакви си 500 — 600 метра. Точно тогава моята позната там получаваше новите книги. И, както си беше обичай с дефицита, ги разделяше: за тоя, за оня...

Отваряше ми, показваше откъде мога да си избира. И избирах. Само дето него ден видях много интересна книга с по-голям тираж. „Крайцерът «Юлисис»“ на Маклейн. Не е криминална, за войната, трагедията на английски моряци в Северно море. Нямах понятие каква е, видях само анонса. И си я взех.

После ми щукна нещо, попитах, каза ми, че имало доста, платих още две книги.

И отидох в час. Книгите бяха на бюрото, учениците взеха да ги разглеждат, попитаха защо са три, казах, че двете ще бъдат за някой

приятел. Те зачетоха анонсите. И неколцина веднага предложиха да платят двете книги. Съгласих се...

На другия ден споделиха възхищението си — чели цяла нощ. То книгата е такава — завладяваща. Почнеш и не знаеш как да спреш.

Един колега — физик, Христо Петров, беше в командировка до столицата веднъж. Връща се и ме пита — чел ли съм „Четвъртият протокол“ на Форсайт. Харесвам автора — западняк, но с великолепен стил и последователно мислене. А тази книга е много интересна. Казах му. Сподели, че си взел спално място насам, обаче отворил книгата за приспиване... И не мигнал до сутринта. Докато не я погълнал...

Та така с някои книги...

От следващата сряда — след като обясних на книжарката ситуацията, вземах по две, че и по три книги от някои. Плащах ги, занасях ги в училище, момчетата и момичетата се юрваха към бюрото ми, грабежа, плащаха... Кога веднага, кога на другия ден.

Та станах — освен читалищен деец, и книгоразпространител. Четяха, четяха, четяха...

Точно тогава старият телевизор „Темп-6“ се скапа. Сложихме нов, а него префасонирах. Извадих чарковете, кутията огладих хубаво и занесох в кабинета. Сложих я до прозореца и напълних с книги. Втори екземпляри от хубави книги, дарения от завършили ученици и други придобивки. Започнах с малки сборници с афоризми и мъдри мисли, после разширих диапазона. Често за моя сметка. Нарекох артинсталацията „Книгата побеждава телевизията“.

Вземаха си книги, четяха... Една не се изгуби!

А с четящ човек по-лесно се работи върху мисленето... Много по-леко...

И много по-трудно. Защото вече е срещнал талантиливи, често и гениални мислители — писателите. Така че от мен се иска поне нивото да поддържам, ако не и да съм по-оригинален. Ха състезавай се с класиците...

Но пробвах. Е, невинаги, обаче успях да привлека вниманието...

Тогава ремонтирах кабинета отново.

Задната стена беше заета от грамаден черен шкаф — от пода до тавана, дълбочина около 80 сантиметра. Барем пет квадрата заемаше...

Дойде бивш ученик, разглоби шкафа, прибра домакинката дъските. Дойде друг — шпаклова стената, боядиса я. Дойде трети — оформи шкафове. Леки, почти въздушни. Използва горните малки шкафове, пребоядиса ги, сложи върху тях леки рафтове. Два шкафа — за ученически вещи и чанти, както и за книги.

На стената монтирахме табла — използвах пак стария шкаф, плотове боядисани. Боядисаха учениците. След училище, само по желание.

И накрая Илиян и Тошко докараха нови маси. За четири човека, не квадратни, а с овали, оформени хем да са удобни за писане — овалът се издаваше откъм дясната ръка, за подпиране, хем за разполагане на столовете. А друго момче дари столове. По мое желание — леки, бели, летни. Както обяснявах — да се чувстват учениците като в кафене, да не се депресират.

Директорът мърмореше, че не му харесвало, ама от математик какво да искаш? Той си знае само $2 \times 2 = 4$. Пък в живота то е и 3, и 5, понякога даже е 4...

Но това ремонтиране стана по-късно, при журналистическите паралелки...

17.

Всяка година имах нови ученици — в замяна на завършилите. И нови удоволствия в работата, нови проблеми — все старите, но с нови представители, нови истории...

Основата в психиатрията на пуберите е самочувствието им на страхотни тарикати и неверието в собствените си сили. Неверие във възможността да преборят себе си. Която е винаги победна битка — сражаваш се срещу себе си, винаги побеждаваш. Единият път с поглед напред и нагоре, другия в угода на комплексарщината си...

А тарикатеенето...

Винаги съм се чудел — нима не се сецат пуберите, че учителите им имат повече години от тях в училище? И като ученици, и зад катедрата. Тоест — повече опит именно в тая среда, в тая дейност.

Зная всички възможни номера, измислял съм много по-хитри, още в началото на разговора усещам накъде отиваме. Понякога ми е било скучно даже...

Дойде в класа ново момиче. Антония. Пристигна един ден накъдрена. Не се сдържах: „Леле, че мериносче!“ — рекох.

Това — първи час сутрин.

Нормален ден, без проблеми.

Вечерта към 22 часа звъни телефонът. Представя се. Бащата на Антония. Имало проблем, била много разстроена, обидил съм я... Излетях. Живееха на стотина метра от нас. Отивам. Тя полулегнала във фотьойл, закрила лице с ръце. Бащата разказва. Свикнала била на режим (той офицер). В 20 часа — у дома. Обаче, в уречения час я няма. Няма я в 21 часа, към 22 часа пристига. Ревала. Била много обидена, че съм я нарекъл „меринос“ и не знаела как да се прибере...

„Аз подметнах това преди първия час сутринта — казвам. — После имахме два слети часа, ти нищо не каза...“ Извиних се, но продължих. „И досега плака?“ Кима, дума не казва. „А на рождения ден на Даниела плака ли?“. Свали смаяна ръце, бащата се втренчи в

мен. Усети се. „Ама Вие откъде знаете?“ — тарикатчето си е хлапе, не усеща как се дъни.

„Та, значи, изкара рождения ден — разплакана, разстроена...“ — бия аз наковалнята...

Всичко стана ясно. Харесало ѝ, забравила, че има вечерен час, после хукнала и първото, дете ѝ хрумнало — я да изкара мен виновен...

Таман беше се преместила — отде да знае, че магарето в калта не оставям, дълбая, докато стигна дъното...

Баща ѝ искаше да я шамари, майката се извинява, че ме притеснили... Поукротих го, сбогувахме се...

Проблеми натам с нея нямах, но си остана горчилката от тарикатеенето, за което даже не беше помислила, че може да ми навреди...

Пробва и един... Абе, малко не наред беше. Поклонник на Хитлер и всички се правеха, че не знаят, защото просто няма средства срещу млади идиоти. Замествах веднъж по история в класа му. И, както ми върви — точно за Втората световна имаха. Доста работи им разказах и обясних, сринах кумира му в пепелта. Само с факти — без коментари...

Седмица след това се качвам по стълбите внимателно. Тъкмо е бил звънецът от последния час. Сутрешната смяна излиза, следобедните се качват... Наистина — хаос. Та се опитвах да регулирам движението някак си. Гледам — оня блъска едни хлапета. „Я ги остави!“ — викам му. Аз — на последното стъпало той в ъгъла на площадката, на осем-десет метра от мен. Помежду ни — поне петдесет човека. И като се сви, ревна, закрещя, замята се...

После майката — учителка била! — писала изложение, според нея съм го набил (?), та идва комисия от инспектората. Отказах да пиша обяснения, казах им да разпитат свидетелите. А те — много...

Само ме попитаха — да съм имал някакви отношения с майката? После ми обясниха — шавърклива била, като я напусне някой любовник, почвала да пише доноси срещу него.

Но това бързо мина и замина...

Още по-лесно беше с една сектантка. На втория ден дойдоха майката и бащата — да поговорим. Взеха да ми разтягат локуми за единствено правилната им секта, да ме канят там...

Прекъснах ги. В училище религията не присъства! И за религия не говорим. Така че — предупредих ги, дъщерята да не прави опити да вербува съученици тук...

Усетих, че ще има проблеми. И се подготвих. Така и стана. На края на срока писах тройка с клизма на момичето. Дойде майката. Искала най-малко петица?!

Чудех ѝ се на акъла. Но ѝ обяснявах бавно — аз съм специалистът (тя някаква лелка в детска градина беше), аз оценявам.

Не! Тя си познавала дъщерята — най-малко пет! Иначе ще се оплачат...

И тръгнаха...

Няма да казвам по какви служби, но навсякъде им се изсмели. Просто се оказа, че мои ученици има навред, познаваха ме, изобщо не повярвали на приказките за невежеството и злобата ми, отпратили я.

Накрая се появиха от инспектората. И те бяха добили представа какво става, но... Има жалба, трябва да отговорят...

Казах им — да направят комисия и изпитат момичето. Пък ако искат да си спестят излишния труд... И им дадох писмените ѝ работи, които предвидливо събирах. С дати, почерка, оценките.

По три до четири изречения най-много при разсъжденията.

И върху една „работа“ с червен химикал грамадно 2...

Защото още в темата написала — извинете! — „балгариъ“...

С малка буква, подчертавам! За което директно винаги съм писал двойка! Комуто и да е...

Преместиха я в друго училище. Обаче, две момичета от класа я набили преди това. Скарах им се, ама нали в моя защита...

Та — те така те...

18.

Иначе хубавите моменти са много, много повече. Олимпиади, състезания, срещи след завършването...

Колко пъти се е случвало да идват бивши ученици и често ме намираха в час. Канех ги, сядаха, слушаха, накрая им давах думата. Да разкажат какво учат или работят, да им препоръчат нещо на учениците...

Като един — ей, да слушате какво ви казва! Ние не вярвахме, но се оказа, че е точно така! Не литература учим — за живота...

И го казваха хора, следващи математика, икономика, агрономство, какво ли не. Несвързано с предмета. Но ценността на литературата е, че отразява живота и показва бъдещето. Не е наука — изкуство на мисленето е...

Така смятах като ученик, така смятах като учител, така смятам и сега. И все повече се убеждавам колко съм прав.

Поради което предпочитях работата с ума и езика, отколкото фалшивите театри на „откритите уроци“. Имах познати — сред тях и една почти роднина, които се подготвяха за подобно мероприятие отдалеч. Много отдалеч! Поне месец. Сценарий, разпределяне на ролите, тренировки и репетиции... Докато се стигне до автоматизъм. И се изгуби всякаква естественост и нормалност.

Отначало зяха с очакване да се случи нещо човешко, после дремех, накрая изобщо не ходех при подобни покани.

Идвали са при мен, вярно. Имало е случай да се провежда „урок“ в салона — над 50 посетители. Обаче... Обаче — никога по сценарий.

Е, предупреждавах каква е темата, насочвах вниманието, настоявах за сериозно отношение.

И после — като в час. С всичките му плюсове и минуси, изригвания, издънки, дискусии, отклонения, търсения, открития...

Веднъж трябваше да обсъждаме „Железният светилник“. И тогава направих едно от малкото си открития в литературната теория, да речем. Имената на героите! Внезапно осъзнах, че те са съзнателно

кодирани. Стоян — стои, стожер. Султана — господарката. Лазар — възкръсналия. Климент — Климент Охридски — просветителят. Ния — Евгения — благородна. Аврам Немтур — на еврейски баща на народа, а той с едно дете, подигравателно звучи. Катерина — катеричка, игрива и чиста, непорочна. Рафе — Рафаело? Или архангел Рафаил, отнесъл душата на Катерина?

В този момент ги поведох по темата, разсъждавахме, развивахме теории и тези, обсъждахме образите... И то звънецът взе, че би...

Какъв сценарий? Какво театро?

Между другото, гостите ръкопляскаха...

Друг път леко открявахме вратата към нашия си свят — в часа. Дойдоха едно поне 30 — 40 души, нагъчкаха се отзад, учениците предупредени и не закъсняват, бие звънецът... И влиза една госпожица. Умна, амбициозна, много разтропана. Викам:

— Хайде, бе Докторе!

Извини се и седна. Часът мина като бомба с механизъм — тиктака, от време на време бумва, после пак...

Накрая заминаха учениците, водещата инспектриса даде думата за въпроси. И първият:

— Защо я нарекохте „докторе“?

Абе, то си наша работа, ама... И обясних. Партизанското ѝ име е доктор Злобюл. Не помня кой я кръсти, но така си остана. И сега така я знаем — когато си дойде, защото се омъжи в Германия, има две деца и понякога ги води да видят отде се е пръкнала майка им...

Така че тия „уроци“ са нещо интересно, но... Но рядко. Показва някой някакви системи. Обаче — тия системи са си негови, действат при него, при учениците му.

Аз не помня клас с клас да си приличат. Камо ли да съм прилагал еднакви подходи. Не говоря, че дори разположението в клас променях често — според хората.

А за техники и технологии...

Директорът получил някакви компютри. От старите, с тумбестите екрани. И предлага да монтират по стаите. Гръмко мълчание.

Аз поисках четири. Един при мен и три отделно. На специални маси, в специален ъгъл. Свързах ги с интернета — имам доста знаещи и можещи момчета. Едно, че могат да тренират създаване на текст по

модерен начин — компютър (напомням, в началото на века беше), второ — аз ги контролирам и регулирам, трето — на екрана до дъската всичко се вижда. И останалите се учат от видяното.

А междучасията къде ровеха — не знам. Само мятах по някой поглед за съдържанието. Обаче, не посмя никой да се пише тарикат и да ходи по... Абе, всякакви сайтове.

Щото при мен има последователност: Макаренко, Шамаренко, Дървоненко...

Първото предупреждение е, когато мина от „Иване“ на „Иванов“. Второто е щом сме на номер: „Номер 15 да каже...“.

Заговоря ли някому „Иванов, кажи...“ — следва въпрос: „Извинете, ако нещо... Ама защо на фамилия?“...

И се връща към правилата.

Просто знаеха — Бог прощава, аз не. Тъй като Бог има цяла вечност напреде си, аз време нямам. Затуй — спазваме правилата и работата върви...

Взаимоотношенията с учениците са основата на работата.

В последните години имах правило — влизат, телефоните на масата до вратата и толкова! После разреших да се ползват — с текстовете, върху които работим, на екрана. Някои пробваха да сърфират, но...

Убедително ги убедих да са убедени в спазването на правилата.

И проблеми натам нямаше.

Сега... Да кажа ли?

Имало е разни истории. Пердашил съм единадесетокласник, два метра висок, сто кила. И — кротува. Защото беше направил страхотна бея. Разбираше го, отнесе си наказанието, размина му се.

Веднъж — на 15 септември, отивам към училището. И гледам — непознат младеж седнал на бордюра, надига бира. „Леле, викам си, тоя откога я почнал“. Не беше наш — познавах ги всички.

В училището идва един колега и казва: „Имаме нов ученик“ — и ми го представя. Същият.

Изключен, със самочувствие, че и тук ще кара влака. Намери си дружка — пак Валентин.

Е, не беше за дълго. Веднъж така ме ядосаха — не само не работеха, ами и пречеха, че отворих вратата с двамата наедно. Излетяха в коридора и...

Просто разбраха, че силата винаги може да бъде сломена от друга сила. И че правилата са по-въздействащи, когато зад тях стои неотвратимостта от наказанието при нарушение.

Напуснаха училище, после записаха вечерно. Пак при мен. Завършиха, дипломираха се. Срещаме се, поздравяваме се, разменяме някоя дума.

И не се сещаме за миналото...

19.

Любовните истории бяха като в латиноамерикански сериал. Все пак — пубери, напъпили и търсеци време и начин да изригнат.

О, какви ли не съм видял...

Някои — като при Светльо и Ивелина, завършиха с брак. Други...

Когато поех девети клас с 66 набор, поиска да се премести при нас едно момиче. Мариана изглеждаше добре — наскоро я видях, същата кльоца си е, бързорека, отракана. Както викахме като млади в първи клас — като резервното колело на джипа. Нали знаете — четирите гуми с грайфери са на колелата, петата е най-изтърканата, виси отзад. За зор заман.

Мариана си беше и е пъргава, бързодействаща, откровена до немай-къде. И си харесала Живко. Той — хубав, строен, но бавен, муден, мързеливичък...

Обаче, любов...

И поиска да се премести. Да смени езика — в нейния клас учеха английски, с немски. Частни уроци, скандали с класната, ходене при директорката, докара родителите си...

И нейната стана...

Не беше голяма промяната — едни учители им преподаваха, в едно училище. Но — тя е до Живко...

Освен в моя час. Веднага ги разделих. Зор — две седмици. После подписахме споразумение — тя го подготвя и контролира в час, аз им разрешавам да са на един чин.

Имаше полза...

После се разделиха. Живко почина. Млад още. Мариана си цъфти...

При 69 набор имаше даже битки за момчета. Биха се Мирослава и Донка. За Станислав. Биха се в междучасието, яростно — по женски. Скубане, писъци, размахване на ръце... Не могат толкова шоО да ти изкелеферчат професионални артистки...

Те се биха, а отстрани ги гледаше Катя. И, когато завършиха, се омъжи за Станислав.

Истории много, много...

Помня Димо и Мариана. Живи и здрави са си, имат двама сина. Само дето единият беше в единадесети клас, когато се роди другият. И Мариана ми се вайка: „Ама, господине, какво ще кажат хората? На 38 години съм вече...“ Пък аз ѝ внушавам — не ти пука! Дете иде! Радост! На колкото ще да си — ликувай и се готви. Ще го отгледате и него...

С Димо е свързана друга история. Не любовна, макар така да звучи. Час. Последен. Навън е тъмно. И изведнъж в стаята също става тъмно. Токът. Викове. И един момичешки: „Их, че кееееф!“. Обажда се едно момче: „Димо, какво ѝ правиш, бе...“.

То беше режимът на тока. Ние навремето правехме разни шашкънии, ама сегашните не се сецат. Например, отвиваме крушката, слагаме мокра попивателна и завиваме обратно. Светва лампата, гори и... По едно време попивателната изсъхва, става изолатор. Лампата угасва...

Сега не се сецат за подобни работи. За които трябват и знания, и умения, и шантав акъл...

Много любовни истории имаше. И немалко завършиха с брак. Кой да ти мисли, че хубавият и умен Живко ще бъде бързо уловен от Ваня? Три години разлика, а в характерите разминаванията — такива, че явно са паснали идеално. Тя — бърза, действена, активна, понякога дори агресивна... Гледат си дъщерите, Живко е главата на семейството, Ваня е шията, която върти главата...

Неочаквано се взеха Албена и Мариан. За нея разказах — оранжевото маркуче. Комсомолски секретар, примерна, ученолюбива. Сега е учителка по литература. Мариан въртеше бизнес с баща си. Показвал ми е официални рецепти за кренвирши и салами. Само от четенето ставаш вегетарианец.

Живеят си, разбират се, всички грижи им отиват за сина. Да е жив и здрав...

До тях живее Мечо. Милен. Много трудолюбив. И обичан от класа си. Когато внезапно брат му — двайсетинагодишен, почина — на погребението бяхме много хора от випуска. Да го уважим, да го подкрепим в мъката...

Мечо е кръстник на Иван — сина на Албена и Мариан. И помага в грижите за него.

Учител стана и Диан. Тих, скромн, с изграждано постеренно и здраво мнение. Завърши история, беше в разни учреждения за закрила на детето. Нямам понятие какво точно е правил, но няколко пъти непознати го поздравяват, когато си прием кафето. И само споменава — на тия помогнал да осиновят дете, ония подкрепил при някакви проблеми с поколението. Сега преподава и при всяка среща основен въпрос е — какво още да измисли, за да привлече вниманието на учениците...

Да се върна на любовните истории. Които бяха много, много.

И да призная — доста от тях премълчах. Защото немалко завършиха с абитуриентския бал. Или малко по-късно.

Веско, например, си беше любовчия. Всеки срок — ново гадже. И по-малки, че и какни. Харесвах си го. А на бала се закачил яката за Станка, както виках на Станислава. Другото ѝ име беше Кобрата. По характера. Звънкам ѝ веднъж на стационарния, чувам глас и почвам: „Кобре...“. Отсреща: „Не е тя, баба ѝ е“. Смутих се: „Извинявайте...“... „Ама нищо, нищо — тя си е такава...“.

Та тръгнаха на екскурзия след бала. В Одрин и Истанбул. Три дни и ноци. И, както разказва легендата — тия двамата три дни и ноци не излезли от стаята...

После тя замина да учи в Търново. Веско беше изгърмял на матурата — въпреки съветите ни (на родителите, на кака му, мои, на математика) беше избрал математика за втора матура.

Но и той замина за Търново. Заживели в една квартира. Обаче... Правилно, знаете го... Тя — цял ден на лекции, нови приятели... И не само... Той скучал, скучал...

И се разделиха...

По-късно идва на гости в училище. Предупредих учениците, че ще дойде един батко, разказах им тая история. Появи се той в средата на голямото междучасие и поздравява едно момче. Питам го после — комшии ли са? Не. Момчето било брат на Станислава?! А аз им разправам за „подвизите“...

Но и Димитър — братът, си беше любовчия.

Имам едно свойство — особено. Попадам все където не трябва. И когато не трябва.

Та си пия кафето и гледам през витрината — спира такси, наш Митьо отваря галантно вратата и... В таксито влиза Данчето от горния клас??? Качва се и той, прегръща я и потеглят...

Дето викаха едно време: хвани си така — да те отрака...

После заминаха за Варна да учат. И се оказа, че Данчето била — чрез баща си — собственичка на апартаменти. А бащата морски капитан, все на път...

Викам му: „Мите, те това се вика прицелна любов!“

Но — това в рамките на шегата, де...

Като те удари хормонът...

Пак ще цитирам — тук червена точка, моля — едновременна мъдрост: когато работи едната глава, другата спи...

20.

Увлякох се по тия любовни истории...

При това не съм споменал даже процент от тях...

А имаше и други — все с училището, групата, колектива, ученето и мързела, истории...

Да речем — взаимоотношенията между ученици и учители.

Сложни. Меко казано...

Моята винаги е била лесна. Имах няколко правила. Първо и основно — директна откровеност! Никакви лъжи и заблуди, никакви измами. Каквото и да ми струва — директно!

Което изяснява нещата. И позволява открито да се видят проблемите и решат.

Второто — имал съм работа с деца. На вид големи, понякога демонстриращи знания и мислене на възрастни, но винаги — ама винаги! — с преобладаващото детско.

Не е обидно, просто е реалистично.

Третото — поето задължение трябва да се изпълнява. С всякакъв риск. И на всяка цена.

По едно време бяха измислили учениците да ходят на трудово обучение в база някаква. На десетина минути път. По улиците, но...

И една вечер пристигат за последен час — програмите винаги са били каша. Един го няма. Пиша отсъствие, започваме...

И пристига директорката, с нея някакви. Вземат дневника за проверка...

Оказа се, че пуснали учениците да идват за час, но един решил да види какво има в новострояща се сграда. Където паднал в някаква шахта. И си счупил крака.

Проверката показва, че вината е в освободилите ги — трябвало да ги заведат до училището ни. А кой през това време ще посреща другите им ученици — ни дума.

Аз, написвайки отсъствието, съм си осигурил абсолютна невинност. Не е дошъл, официално е отбелязано, не нося

отговорност...

Поради което натам ми беше лесно. Моли някой да го освободя. „Защо?“. И — „А нима това е толкова важно, та трябва да изпуснеш част от часа?“.

Ако не го пусна и изчезне — отсъствие. Да се оправя, аз съм предупредил...

Ако е важно — а преценявам аз — поемам отговорността...

Колко нерви съм опънал, колко съм изпокъсал за това...

Поета отговорност... За пубер, дете е неуправляем и сам не знае какво ще направи след малко. Нито пък защо...

Слава Богу, не са ставали произшествия...

Обаче, принципът се знаеше и караше учениците да се замислят — а има ли смисъл?

Междучасията уж 10 минути, но... Докато пусне една вода, пийне една такава, докато чуе какво станало, кого и за какво изпитвали в другия клас...

И се е случвало да пристигат със закъснение. Малко — две, три минути. След това слагах отсъствията...

Пристигат — цяла тълпа — пет, шест, че и десет човека.

Натам — съвсем не по законите, но по моите правила.

Всяко удоволствие се заплаща (както казал оня, дете му умряла тъщата и му поискали пари за погребението, както гласи старият виц).

Събират стотинки и едно момиче — обикновено — отива, купува кутия с бонбони и ги носи в първи клас. Карахме по азбучен ред.

Малките знаеха и се радваха. Между другото — и мен ме познаваха. „Чичкото, дете праща бонбоните“. А големите си спазваха правилото — всяко удоволствие...

Ще речете — незаконно?

Разбира се!

Но — малките доволни, големите и те. Виновни, платили си. И аз — внушавах им определени правила. Индиректно...

Кое не мога да кажа за куп колеги...

До кабинета ми на последния етаж беше кабинетът на една историчка. Интересна жена — уж специалистка... Веднъж водих екскурзия и бяхме в София. Разведох ги къде ли не, пътем им показах мавзолея на Батенберг. Тогава заключен, че и с бодлива тел по

оградата. Но отвън го видяха, разказах им за княза, добиха някаква представа.

Когато се върнахме, колежката ги разпитвала и дойде възмутена в учителската стая. Какво съм ги лъгал? Няма такъв мавзолей!!! Няма, бе! Има само един — на Георги Димитров...

Бавно, като на хлапе аутистче ѝ заобяснявах — има мавзолеи немалко у нас. Например, до Ново село, на отец Матей Преображенски — Миткалото. Или Пантеонът в Русе — също може да се определи като мавзолей. Или в Котел...

Женичката беше смаяна. В учебниците подобни неща нямаше...

Но иначе добре работеше. Цял час от кабинета ѝ се носеха крясъци. Крещеше им — Стимфалските птици биха замълчали засрамено. А сирените биха се скрили под вълните от ужас...

След часа излизаме в коридора. Повечето учители — уморени, повехнали, вкиснати. Тя — свежа като кисела краставичка. Разтоварила се, натоварила ония нещастници учениците, доволна от себе си...

21.

Тук малко отклонение.

Споменах за отишлите си ученици. А онзи ден научих още лоши новини.

Срещнах Силвана. Пенсионерка, макар да е около 40-те. Подпираща се на патерица, трудно подвижен крак, паднали предни зъби... Получила удар преди години и... 86% инвалидност. Без семейство...

Та тя ми каза — Цецко от класа ни е починал. И оставил дъщеричка...

А после видях Красето. От малко по-големите. И Стамен починал.

Беше влюбен в дъщерята на една колежка. Пухкава, жива, дива ученичка. Не зная натам как е било. Не се ожениха. Но — починал. Млад, силен, здрав, симпатичен, умен...

Отиват си момчетата и момичетата.

За съжаление — млади...

22.

Да се върна към училището.

Бях единствен българик. И — като кавалер, върху мен всички тежести. Обединението, профпредседател, после водещ партийната учебна година. За което съм разказвал. Но ще напомня. На който не е чел.

Сложиха ме да чета лекциите на другаря бай Тошо пред началния курс. Не беше трудно — имаше всичко печатано, не бива да се отклоняваш, затова вървеше кратко и бързо.

Пък и учителките бетер зубрачки. Начални учителки, нали ви казах. Зазубрят, подготвят записки, питам — и веднага няколко ръце. Говорят/четат и... Свършвахме всяка сряда за 45 минути.

Присъстваше — като наблюдател контрольор — и партийната секретарка. Която си имаше също домашна работа, та не претендираше да удължаваме времето.

Което не мога да кажа за директорката. Тя водеше при горния курс. Ние си тръгваме към 8 маса, те ни изпращат с жалостив поглед. И продължават да се развиват политически и интелектуално — понякога до 11 вечерта...

Директорката разпитваше партийната, но жената беше твърда — всичко е по план, обсъдено има протоколи. И самите учителки бяха стоманени — караме както трябва, много знаят хората, та затова не се бавим...

Впрочем, легенда е, че не можеше да се отсъства. Имаше една Александрина Стоянова. Тя отказа и упорито нито веднъж не стъпи на обучение. И — нищо! Никой не я натопа...

Та нейде през 1990 година, при големите политически спорове и кавга — направо казано, се случих в учителската стая. Две — вече госпожи! — учителки бяха много агресивни. И двете партийни членки, едната дори в бюрото. Но сега — първи седесарки.

Викаха, крякаха... Не издържах. Извадих от шкафа все още пазещия се дневник на политпросветата и зачетох. Откъси от

протоколите. Където се цитираха постоянно двете бивши партийки, сега яростни седесарки — с все възпяванията им за Партията и другаря бай Тошо...

Млъкнаха.

И после, при всяка моя поява в учителската, се изнизваха, както викат в наше село (извинете, няма да се цензурирам!) като пръдня из гащи...

А дневника прибрах. Интересно четиво е...

Впрочем, винаги съм питал — защо вадят архиви от МВР, а не тия от партийните комитети? Да видите що днешни другари са клепали колегите си по партийна линия. Най-най-активно.

Имаше един — аз му викам Духов (разбираемо защо). Беше важна журналистическа клечка, после седесар, в момента гейбераст. Чел съм негови отчети и докладни до ОК на БКП (не питайте как попаднах на тях). Гадно!

23.

Българичките ме товареха безмилостно. Ама и аз съм си тарикат. Преписвах стари отчети — най-много с леки редакции. Знаех, че никой няма да чете, отбелязва се само наличието и външния вид.

Виж, мразех ходенето на открити уроци. И клинчех, и си четях там, и дори дремех.

А какви колежки имаше...

Месец преди такъв урок почваха режисьорската работа. Сценарий, разпределението на ролите, издялване на всеки щрих...

И репетиции, репетиции...

Обиждаха ми се, когато казвах, че така хем бих си губил времето, хем и на мен ще ми е скучно. Че къде е интригата, ако всичко е оглаждано до степен колосване...

Но — репетираха, за да се представят добре. Обаче, кой знае защо родителите търсеха други учители...

Имах една колежка — Владка. Наперена, била нещо в партийните структури и напуснала ги, защото искала да работи, а не да представлява.

Тя живееше на квартира, половината ѝ стая беше в книги. Купуваше, четеше... И не даваше почти никому.

„Аз си купувам книга, той луканка — казваше тя. — После я изяжда и иска книгата. Не е честно!“.

Беше справедлива — доколкото една жена може да е. Уважаваха я, умееше да обяснява и привличаше с това.

А имаше и колежки, които отбиваха часа. Всичко им е в ред — по минути, свършено по план, обаче... Скучаещи деца...

Имах колега по физика. Оригинал. Правехме си номера. Срещнал едни момчета, връщат се от закуска и носят минерална газирана вода. Разбрал, че е за мен, изпил я, напълнил шишето с обикновена вода.

Усетих аз, разбира се, веднага. Момчетата си признаха.

Замълчах. На другия ден му викам: „Гошо, дай ми 20 лева, че забравих парите...“. А на следващия ги върнах. Изпратих му ги — на банкноти по 1 лев, по двадесет момчета. Едно след друго...

Отивам веднъж при класа ми. Имаха физика. Спешно беше, трябваше. Чукам учтиво, изчаквам покана, влизам и...

До прозореца стойка за уреди. Като масичка. Отдолу напъхани трима — като в консерва. Над тях двама едва се побрали в другото отделение. А отгоре четирима почти висят, хванати за ръце в невъобразима акробатична стойка върху плота...

Оказа се, че били все закъсали. И той им предложил — колкото успеят да се хванат на стойката, толкова ще имат тройки...

Можеше и още двама да се хванат — нали не става дума за позата...

Имаше страхотно чувство за хумор. Харесвах го, учеха я пустата физика — в рамките на възможното, разбира се. Защото любовта към физиката не е естествено чувство в човека...

24.

Колеги по работа — бол. Колеги по мислене и разбиране — малко.

Не твърдя, че мисленето ми е правилно и разбиранията ми единствено верни. Обаче — имам аргументи защо мисля по този начин и какво смятам за логично и хубаво.

Насреща ми обикновено са излизали все с един аргумент: така пише в... И изброяват — правилата, закона, дебелите книги...

Само дете и правилата, и законът, и дебелите книги обикновено ги създават хора, никога не занимавали се с учителството. Не преподаване, а учителство.

Тъй като едно е да четеш лекции пред студенти — понякога една лекция години наред, друго е да си учител. Кое то обхваща наедно куп дейности. И преподаването обикновено е основата. В най-добрия случай.

Смешно ми е, когато по разпределенията са слагали печат: „Одобрил. Специалист...“.

Специалист...

Специалист, защото са сложили на вратата му табелка с тоя надпис. Обикновено е човек, уреден на длъжността — или като „наш човек“, или...

Как да ви кажа... Директор никога няма да назначи за свой помощник по-умен. Тъй като усеща — оня ще го измести. Или поне ще трябва да се пази от този риск.

Затова назначава по-глупав и некадърен. А после, когато директорът си замине, заменилият го некадърник назначава за помощник... Правилно — по-некадърен...

И нивото логично и нормално спада ли, спада...

Учителят няма как да бъде заменен от ученика. И затова умният — повтарям: умният! — учител подпомага умния ученик. Открива го, подкрепя го, понякога дори го тласка напред. Хем няма риск да бъде

заменен — абе, кой ще се заеме с тая трудна даскалска работа... Хем се радва като градинар на създаденото.

Разбира се, ако умее да създава. Което е много, много трудно.

Най-напред трябва да го е създал в себе си. Няма как да четеш — а съм го виждал и в буквалния смисъл! — учебника на учениците и да смяташ, че те уважават знанията ти...

По този случай. Обикновено забранявах учебници в клас. „Те ви трябват у дома — казвах. — Каквото искате да видите, тогава го гледайте. Тук ви трябва книгата и акъла. Да мислите върху написаното...“

Книги исках. И често — няма какво да се лъжем — учениците ги носеха. Последните години — в телефони и таблети. Удобно...

А това дразнеше и колеги, и редките „гости“. Не можаха и не можаха да схванат, че учениците се улесняват, а учителят затруднява. Да следиш под око кой къде зяпа... Не е лесно... Но е хубаво — за да им е удобно, за да могат да работят. Твое натоварване — за тяхна полка работа...

Иначе — да изпее някой учебника... Имало е такива случай, разбира се. При което действах твърдо. Бях предупредил — без зазубряне. В такъв случай следваше наказание. Правене за смях. А един учител винаги може да направи за смях зубрача. Винаги!

Жестоко, но ефективно. Просто спираш погрешно развитие.

Което, между другото е много полезно днес. Повтарянето на чужди мисли, де... Слушаш шефа, началниците, премиера, партийния лидер... И повтаряш — понякога, за разнообразие, вариативно.

Полезно...

А при мисленето е вредно, изключително вредно.

Та затова се мъчех да развивам мисленето. Нали учим за живота, не за оценката?

Съчетание — книгата и мисленето. Авторът дава идеята и старта, ти тръгваш напред. Пък... Където стигнеш. От теб зависи...

25.

Че казах — началници. В инспекторатите има назначени служители. За контрол и методическа помощ на учителите. Тоест — трябва да са най-най-добрите в района, за да насочват и ръководят учебната дейност.

На теория...

На практика... Споменах какви са. Последен случай преди пенсионирането. „Експертка“, назначена заради мъжа си — спонсор на управляващите. Не, не е лоша жената. Комшийка да ти е — сол да помолиш, клюка да чуеш...

Но — специалистка?

Разфасоваха ме докторите преди години. И, докато ме няма, назначили я да замества в журналистическите паралелки. Уредила някаква среща с бизнесмен, учениците заснели всичко и искали да пишат текста за информацията. Тя не им дала — сама щяла да пише. И написала. Позвъниха ми, прочетоха го и питат: „С това ли да се излагаме?“...

Абсолютно некадърно, не даващо никаква представа какво е било реално. И пълно с бисери: „човек с ляво сърце и десен мозък“...

Казах на Добринка — момичето, което щеше да прави информацията — лично да я напише. И да ѝ поднесе лъжата — в телевизията сами направили текста.

Та се наложи на 40-ия ден след сърдечната операция да се върна на работа. Ми тя щеше да съсипе всичко, което съм градил...

После стана „експертка“. Чула, разбира се, за изказванията ми — а аз и не ги криех, поиска разпределенията ми. И едното не одобрила.

Лошото за нея беше, че мен просто ме мързеше да пиша тия формалности. Обадох се на един приятел в министерството, той ми лашна по електронната поща разпределение от видно училище. С одобрителния подпис на министъра.

Та избелих подписа и печата, магнах емблемата на училището, ксерокопирах и — отбих номера.

И без това разпределението за мен винаги е било нещо като указател на кръстопът. Много посоки, но аз си знам накъде ще тръгна.

Впрочем, преди години попаднах на архива на мой чичо — фактически чичо на баща ми, брат на дядо ми. Бил учител в Македония през 1942 година. И останали разпределения от него време.

Пазя ги, често ги показвах на колеги и директори. Две тънки — военно време — странички. Номер, тема... И — толкова!

Няма даже предполагаема дата.

Вижда се, че с молив е добавял или задрасквал.

Отдолу неговият подпис, отгоре печат и някакъв шеф парафирал...

Толкоз!

Насоки! Останалото е работа...

Само че чиновникът не може да види и разбере работата — нему дай графици и планове.

Та госпожата ме извикала. Отидох. Пътем срещнах началничката на инспектората, поговорихме си за наши работи. Оная надникна в коридора: „Господине, чакам Ви!“. Махнах с ръка: „Почакай, ще дойда!“. Тя на „Ви“, аз на „ти“. Познавахме се, все пак, пък и не е официално. Уж...

В кабинета беше с един приятел от инспектората. Той уж чете нещо, но внимава — познава си ме, чака шоОто.

Тя започна да обяснява колко е лошо разпределението, как трябва да се прави наново, че и зададе въпрос: „Ама отде го измислихте това...“.

Аз небрежно казвам: „А, просто не ми се пишеше, та помолих един приятел. И той ми го изпрати от министерството. Ей го оригинала“ — подадох ѝ го. И добавям: „Ще му кажа на тоя, дето го е одобрил, че е некадърен...“.

Пребледня...

Гледа — печат, подпис на министъра...

И като почна да се вайка — ама искала само да помогне, то си е хубаво разпределението, но да добавя отдолу предполагаема използвана литература...

Приятелчето зад бюрото направо се тресеше, закрил се с някакви документи...

Заминах си...

А дамата... Ами още е „експертка“. Поне в тоя момент. И правилно. Не бива да я пускат сред децата — какви поражения ще донесе...

Пък не е лош човек, казвам ви... Но — некадърна. Къде да отиде? И — в училището...

Така беше...

Много свестни учители, много некадърници. И море от сивота — толкова сива, че даже не можеха да са отличаемо некадърни.

Запомнят се свестните и лошите. Факт...

През главата ми минават моите ученически години. Помня тоя и оня. Помня и че имахме някаква по география, някакъв по рисуване, някакъв по биология... Ама как се казваха, как изглеждаха, какво съм научил от тях...

Ей Богу — как да запомниш нищото...

26.

В началото на поредната учебна година ме извикаха и ми възложиха да ръководя новия девети клас, езиково обучение. Малко странна паралелка — винаги сме имали там около 30 ученика (кандидати много!), но тая година бяха само 14 (!?) и паралелката беше специално утвърждавана чак от София.

Хубави деца бяха — спор няма. Но изкарах с тях само една година. На следващата ги предадох на друг класен.

Просто се появи страхотна възможност...

Не знам дали на директора или на заместничката (по-скоро на нея) хрумнала идея за разнообразяване на учебната програма. Да направим паралелка по ЖУРНАЛИСТИКА!

Веднага извикаха мен. Знаят кой ще свърши работата. И бяха прави — този път.

Обмислих, говорих с жена ми — завършила журналистика в СУ, обадих се тук и там, после на собствени средства заминах за София.

Където се срещнах с Веселин Димитров — декан на факултета по журналистика. Познавахме се, лека му пръст! Поговорихме, даде ми доста съвети, намери ми интересни програми, подари ми куп учебници.

И цяло лято работих върху бъдещето. Защото ми трябваше не програма за една година, а за четири. Постъпателно образование, степенувано, леко натоварващо, на нивото на възрастта...

Подготвих наведнъж всичките програми — разделих обучението по осем профила. Направих разпределенията дори.

И тогава ме вика директорът. Видиш ли, една учителка искала също да се включи. Знаех коя — негова семейна приятелка. Стандартна женичка, с манталитет на селска даскалица, а със знания на ниво полувисше образование. И никакви учения!

Да ѝ отстъпя готовото?

Ма, не — тя е дама и...

Ами да ѝ купя цветя, да я почерпя един локум и — фъс?!

Бях кратък, ясен и достатъчно груб с него. Отрязвах мераците с чужда пита помен да правят. Заявих му — добре, ще се оттегля. И да започва дамата да прави програми. Защото аз няма нищо да ѝ дам. Все пак, аз съм полагал труда, а сега да го даря на... дамата...

Отказа се той, а оная оттогава ме гледаше като... Абе, няма да ви казвам, трябва да спите спокойно, без кошмари.

Когато се пенсионирах, след мен замина още една българичка. И тогава директорът уреди приятелката си — не мислете нищо лошо, от пръв поглед се вижда, че няма как да му е любовница, той не е толкова сляп — та я уреди да получи грамота от Общинския съвет.

Разправяха ми колеги какво шоО е било...

Връчили ѝ грамотата и, като се втурнали ученици от пети клас... С цветя... С прегръдки...

Никога не е имало подобна глупост. Аз имам май девет или десет подобни грамоти, не помня никога кой да си е водил ученици за парламата... Но, пак добре, че тя купила цветята, както ми казаха. Не е натоварила децата...

Бе, да е жива и здрава, природата на подобни калинки се крепи — дейни участници в кръговрата на веществата в природата, активни междинни станции между хладилника и тоалетната...

Та есента посрещнах първия си клас. Дванадесет години съществуваха тия паралелки. Спряхме ги, когато се забеляза явния стремеж на учениците да се водят журналисти, но... ако може... така... по тъча... на баницата мекото...

Е, не става!

Освен специализираните часове — ЗИП и СИП, най-добрите изпращах в местни медии, заслужилите във варненските, а проявилите се — в централните. Имах стажанти в „24 часа“, „Сега“, „Труд“, „Нова телевизия“, БНТ...

По едно време ми се обади шефът на МСАТ (тогава). Във вестник „Черно море“ имах редовна рубрика три пъти седмично, пишех за „Сега“, „Стандарт“, „24 часа“, „Дума“, „Пардон“, „Луд труд“, „Тримата глупаци“, бях направил над сто разработки за „Гимназист“ — та ме познаваше.

Покани ме да водя предаване. После един колега го оперираха и се наложи да го замествам месец, всяка вечер. И за мен пращаха кола — 100 километра насам и натам, после още 100 да ме върнат и се

прибере колата. Бях горд — Варна пълна с журналисти, но мен предпочитаха...

Та използвах този месец и всяка вечер вземах двама или трима ученици, гледаха подготовката, предаването, после обсъждахме. С разрешение на родителите, които ги чакаха на уговореното място и прибираха.

Месец — но страхотна практика...

И в София като бяха — аз ходех с тях, отдалеч наблюдавах. Самостоятелност, под чужди грижи и под окото ми...

Така че 12 години нямах лятна почивка — постоянно зает.

Но не се оплаквам. Доволен съм. Целта беше не да ги направя журналисти — макар че доста поеха по тоя или близък път, целта беше да навлизат в живота, да видят, да избират, да се представят сами.

И май успях...

27.

Та за първата паралелка. Която се оказа последната, на която съм бил класен. Просто поех грижата за четири класа едновременно — журналистите, и нямаше как на практика да се товаря и с отделен.

А първите си бяха първи.

Както всички хлапета — оригинални, интересни, с много възможности.

Ще спомена само няколко имена, макар почти всички да заслужават. Даниела, Диан, Женя, Калоян — 2 броя, Неджо, Стоян, Михаела, Калина, Десислава — 3 броя, Илияна...

Всеки по-отделно е цял свят. Накуп... Зоопарк...

Михаела — Мишката, типична блондинка. Що вечери ми е звъняла баба й, че нещо пак изчезнала... И се е оказвала на лафче с някое момче до сами блока им, ама забравяла да се обади...

Диан — мързеше го да гледа, пък по едно време като го удари на четене и самообразование... Бях им дал тест — с въпроси за съобразителност, не за знания. Например — какъв език говорят в Латинска Америка. Сред възможните — латински. Или — какъв говорят в Бразилия: английски, бразилски, испански, португалски. Само той беше точен. Както и на друг — кой е президент на Великобритания?

Калоян... Сваляч! Най-хубавото момиче в класа свали класически. Бяхме на урок нейде из града, седнахме да се разхладим пред едно заведение. И той пристига. С грамаден букет цветя, които поднесе на момичето. Шашна и нас, и нея.

Е, после пътищата им се разминаха. Такъв е животът...

Истории много, не всички за разказване. Наши си работи, ви казвам...

Учехме, работихме, стана клас като монолит. Хем различни, хем в едно...

И, както ви казах — за всеки се намери място. Ей го Стоян... Малей, такъв мърляч... На третия месец извиках родителите му и им

предложих да го преместят. Никакъв интерес, никаква активност. Помолиха да продължи.

Започнахме стажовете. И тогава се откри този така търсен интерес.

Към техниката...

Майстор с фотоапарата, майстор с камерата. Подобен майсторлък прояви само още едно момче — Николай от по-следващия випуск. Могат да заснемат всичко — при това намирайки своя гледна точка, показателно и въздействащо.

Стоян завърши, зае се с фотография, има си студио, ожени се, дете гледа. Намери си мястото и е добре там...

Неджатин пък дойде от махалата. Не мога да кажа, че беше неграмотен, но доста неща му липсваха. Обаче се оказа трудолюбив. И се насочи към организирането на работата, може да се каже — продуцент. Сега е в бизнессредите, чак в София го изтегли фирмата, където работи — нужен кадър...

И така нататък — млади хора, достатъчно шантави според възрастта и средата, достатъчно разумни, за да се намерят в тоя свят.

Започнахме предаване в местната телевизия. 45 минути. Научиха се да си правят сценарии, да заснемат самото предаване, да са водещи в него.

Най-доволен бях, когато ме издрънча инфаркт. Бе, вървя си аз нормално и като ме хвана някой за сърдечния мускул...

Ама аз съм инат. Не спрях, отидох на работа — трябваше да заснемем предаване. Да, но...

Именно! Лежа си на дивана в учителската стая, те снимат в кабинета горе, по телефона се допитват за някои неща.

После отидох в болницата, та сетне ме и разфасоваха докторите.

Важното е друго — предаването стана добре. Не по-лошо от останалите. Обаче, направено от тях самите...

Е, заредиха се паралелките. От девети до дванадесети клас. И разбира се, сложното беше да споявам по-големите — с повече опит и знания, с по-малките — ентузиазирани, но неопитни зайчета.

Стана...

Така че още на третата година имах основен състав — от всеки клас хора, но с еднакви интереси, отговорни, разбиращи, искащи да

постигнат нещо. И голяма група резерви — за които винаги се намираще място. Само да поискат и се покажат.

Камерата, името под материала, гласът в радио записа — примамамват. И всекиму се иска близки и познати да кажат: „Ей, ама аз те видях или чух онзи ден...“.

Което може да се постигне. Но — с труд и доказване. Пред листа, камерата, микрофона.

Когато се лекувах, колегите от М сат решили да направят предаване за града. И им пратих от моите хора за водачи. Водачи — водещи... Справиха се!

Заснеха два пъти по един час предавания за нас. Защото си беше интересно — в провинцията млади хора се подготвят за журналистиката. Не само в София!

Тъй като мнозина са свикнали да мислят, че артисти, журналисти, писатели, художници и тем подобни хора на интелекта могат да се появят само в столицата.

А останалите — според района.

В Добруджа, например — има туризъм и селско стопанство. Значи децата може да бъдат само и единствено според поминъка. Демек — трактористи и комбайнери, сервитьори и проститутки...

А се оказа, че...

Е, те това смятам за най-високото си постижение...

И тук ще спомена някои имена. Не мога всички — мястото!

Милена, Димитрина, Георги, Николай, Росен, Веско, Полина, Калина...

Не, наистина — ВСИЧКИ!

28.

Какво учехме?

Много неща. Най-напред — как се чете. Как се чете вестник, как се слушат новини, как се гледа телевизионна емисия.

С търсенето на подтекста. Тъй като ВИНАГИ има текст, направен с определена цел, и подтекст, който се мъчат да скрият от потребителя — зрител, слушател, читател.

И ВИНАГИ истината или почти истината е в подтекста!

Което означава, че трябва да се гледа, слуша, чете с мисъл. Първа и основна мисъл — някой има цел: да ти внуши нещо си. Което означава, че трябва да приемаш поднесеното като материал, но да не го възприемаш като истина от последна инстанция.

И след това идва най-трудното — да мислиш върху видяното, чутото, прочетеното...

Да анализираш какво са ти поднесли и — ха сега, де! — да се върнеш назад във времето и сравниш с базата данни в главата. Тоест — нищо не възприемай еднолично, като отделен епизод. Всичко има база, всичко е свързано с околния свят и миналото.

Познанието идва от сравнението — стар, прастар познавателен принцип.

Значи, трябва знания — много знания! — трябва бърза мисъл, трябва умение да сравниш и откриеш връзките, накрая да направиш изводите. За себе си...

Което се отнася не само до възприемането на медийни материали, а и за целия живот. Включително четенето на книги и разсъжденията върху тях.

Иначе „Хамлет“ е нормално криминале. Героят има някои данни, търси доказателства за вината на убиеца. Здрави и логични доказателства.

Но това е базата. А същността е вътре — в трагедията на човека, живеещ в едно време, но развиващ мислене от друго.

Подобни уроци не се възприемат в час. Те са крайната точка от разбирането. А самото разбиране е началната точка от развитието на светоусещането и изграждането на личността.

Не твърдя изобщо, че момчетата и момичетата ставаха ангелчета, философи, създатели на модерно мислене.

Просто се запознавах с тази система на самоизграждане. И някои — а времето показва кои — творчески граяха себе си.

Най-важното — себе си!

Натам е животът им. И животът изобщо.

Всекидневният изпит.

Защото в училище те изпитват само в час. И ти пишат оценка три или четири пъти през срока. Време за повече няма.

А в живота всеки ден, всеки миг дори — ти си на изпит. Пред другите. И най-вече пред себе си.

29.

При нас беше интересно.

За което спомагаха някои методи, използвани въз основа на оригиналността на учебната ни дейност. Просто имах възможност — и си я защитавах здравата! — да се развихря, както си знам и ми харесва.

Един от методите беше среща с известна личност...

Учудвам се, че в София подобни не се използват. А е пълно с политици, писатели, артисти, режисьори, музиканти, художници...

Е, аз пък успях. Как — аз си знам. Понякога идваха мои познати и приятели, друг път намирах връзка с търсения човек, трети път се вкопчвах в мимолетната възможност.

Като булдог...

Най-интересните срещи бяха с Антон Дончев. Не казвам „академик“ — академици много, Антон Дончев е един.

Имаше някакви градски празници и той дойде. Заместник-кметницата — моя позната, търсеше къде да проведе среща на ученици с него и, разбира се, се сетила за моите хора. Та ми се обади и предупреди — срещата ще е в 16 часа, около час, после писателят отива да откъхне и в 18 часа му връчват награда от Общината, на голямо събрание.

Подготвихме се.

А тези срещи се подготвяха по план — всеки има право да зададе въпроси, предварително ги представя на посочена комисия от ученици, те редактират, подбират, контролират и... Натам думата имат водещите, които разчитат времето и насочват разговора.

Аз ли?

Че аз бях публика. Моята работа е отдавна свършена — да ги науча сами да се оправят.

Е, понякога ме питаха за туй или онуй, но то си е нормално. В процеса на работата винаги трябва да има резервни клапани...

Та дойде Антон Дончев.

Стаята — нормална, пълна с около 40 ученика от четирите класа. Тях аз одобрявах след подбора от страна на водещите. Подобни срещи бяха и награда, впрочем.

Обаче, поиска да дойде и директорът, и заместничката, и куп учители. Тях оставих до вратата. Срещата беше за учениците, не за възрастните.

Почна срещата. Питаха какво ли не. Сещам се за въпрос, свързан с описанието на природата. И той обясняваше как издирва картината — по време, по мястото, по особеностите, как трябва да се внимава (например, нелепо е кан Аспарух да хапва картофи!)....

Тръгва разговорът... И не свършва. Явно и нему беше интересно.

А заместник-кметицата ми сочи часовника. Отдавна минало пет часа. Но аз не мога да го спра — аз съм публика, той е гост, харесва му беседата, не му се прекъсва.

Шест часа...

Жената взе да подскача, отиде, каза му нещо, той кимна разбиращо и... продължи разговора...

В шест и половина тръгнаха. Почти на бегом. Добре, че бяхме наблизко до общината.

Бях и на събранието, много хора, различни. Но — липсваше атмосферата, която създадоха моите ученици...

А на другия ден бил на среща с ученици от елитно училище. Те му чели свои творби, интелигентно му развивали теории...

Жена ми се прибра захилена. Попаднала в групичка около съпругата на писателя. И тя каза (по памет): „Антон беше преди това на среща с ученици и се прибра много доволен. Изключително умни и интересувачи се деца. А днес го водили при други и си дойде уморен — слушал какво ли не...“.

Ама така си е — идва ти такъв човек, ти му демонстрираш нещо си... Вместо да го изцедиш, да предизвикаш той да ти каже нещо, за които не си се и досещал. При това е много важно как и какво ще запиташ. Защото интелектът не е само в отговорите, а и във въпросите.

Мойте се справиха...

Заради това Антон Дончев идва още веднъж — специално за среща с тях...

Идваха и други известни личности. Например, Кембъла, лека му пръст. Градски сме, но той е по-малък, та не се познавахме. Но се

свързах и той дойде.

Отбелязвам — само веднъж съм плащал разноски за подобна среща. Беше с една юристка от Страсбург, от джоба си платих пътя и хотела ѝ. Не беше удобно инак, а помощ не обичам да търся.

Всички други идваха със собствен транспорт, понякога се черпехме след мероприятияето — нали и аз искам да поприказвам с неизвестен известен...

Та с Кембъла срещата мина леко и приятно. Такъв си беше — влезе им в тона и стила, май и душевно си беше на това ниво.

После минавал пак от тук, та се отби пътем и на импровизираната среща хептен омая моите.

Идвали са Звездев, Влади Въргала с негъра си, Веселин Маринов... Не мога да отрека — интересни хора са. Веселин Маринов беше наострен, очакваше някакви проблеми. Но се оказа, че учениците не са му почитатели, обаче го уважават като певец. Та се отпусна в разговора.

Звездев свободно разговаряше с моите, докато му зададоха въпроса за шкембе чорбата. Вярно ли е, че най-хубава става, когато не се изпразва и мие шкембето?

Той се засмя, каза, че е чувал тая версия, попита отде знаят. Те ме посочиха.

Е, споменаваха съм старата история — загубил се султанът, попаднал в една колиба, стопанинът му поднесъл единственото, което имал. Шкембе чорба. Усладило се на госта. И, като се завърнал в Истанбул, пратил главния си готвач да вземе рецептата. Оня се върнал и сготвил. Но... Нямаला същия вкус. Пак отишъл в планината. Стопанинът го попитал: „Кажки как го направи?“ — „Ми, взех едно шкембе, измих го...“.

„Ха! Тука ти е грешката! Не се мие! Даже не се изчиства...“

Смяхме се заедно...

30.

Идваха депутати, министри, писатели, музиканти, журналисти...

Сещам се как една майка ни предложи среща с нейна съученичка и колежка, в него момент видна шефка в държавата. Разбира се, че приех.

Водеха две момичета — едната дъщеря й. Камелия и Марина. Първата сега е собственичка на аптека, втората е мениджър из музикалните фирми.

Дойде, значи, висшата държавничка, разговаряха. Интересно беше — то всяка среща е интересна, стига да съумееш да извлечеш полезното за себе си.

Накрая стана лек скандал. Една местна журналистка попитала момичетата, които водеха: „Класният ли ви подготви въпросите?“. Майката, която също присъстваше, избесня. После бащата ходил да вдига джабула в местното радио: „Дъщеря ми заедно с Марина цяла нощ са редактирали въпроси, децата донесоха куп листчета, а тия ги обявяват за папагали...“

Ами така си беше. Сами се справяха. Аз? Нали ви казах — отстрани, лекичко посочвах, повеждах, редактирах, подтиквах...

Смях се на една среща със столични музиканти и писатели. Мойте добре познаваха първите — сред тях Агасян, вторите се представиха, прочетоха нещо, после разговаряхме.

И една колежка — поетеса, почна да ги пита дали са идвали в града. Пък единият — заместник главен на известен вестник, взе, че рече: „За пръв път идвам, за града знаех само, че тук живее господин (моето име). Нали публикуваме негови разкази, привлякоха вниманието ми“.

Горката колежка! Смяташе, че е известна поетеса, пък то...

Запомнил съм срещите — три на брой, с Даниел Вълчев. Най-напред идва като преподавател от СУ. Разговаряха за учението, за бъдещето. Интелигентен, много умен човек. За морала му тук не коментирам.

После стана министър и, при посещение в града, сам поиска да види мойте. Срегнахме се, пак широкообхватна беседа, пак съвместен интерес.

Даде ми визитката си и поръча да говоря със секретарката му — когато идва пак, да включи нова среща тук.

Обаче...

Чу се, че щял да идва министърът. И ме вика директорът. Имал съм забрана за среща с него. Не ми беше притупало, но се ядосах. Защо?

Имало било оплакване (?) от секретарката му, че съм разговарял с нея грубо...

Ха сега де?!

Аз не бях и говорил с нея — как е станало това?

Кой го наредил?

Казва ми той — от инспектората...

Амбицирах се. Намерих визитката, звъннах. Жената отсреща беше смаяна. Каква грубост, аз изобщо не съм разговарял с нея...

И рече, че ще се обади на Вълчев.

Той пристигнал в училището, уреждат му официозни срещи, танцуват му хлапета...

А по коридора тича заместник-директорът. Министърът питал за мен. Да вървя!

Отидох.

Разменихме няколко думи, дойде в нашия кабинет — тъкмо щях да имам час, поговори с дечурлигата...

А на вратата разни чиновници местни и директорът си хапят джуките бесни. Но не посмяха да се обадят.

Така и не разбрах защо беше това. Нито съм имал взаимоотношения с Вълчев — тогава и сега, нито политиката ме блазнеше, нито съм мерил нечие място...

А може превантивно... Знаеш ли? При чиновниците всичко е като паяци в буркан. Бой и самоизяждане...

Други проблеми нямахме. Идва Илияна Йотова, обеща някои неща и, разбира се, не ги получихме. Идва Петър Константинов — лека му пръст, разговаря с учениците, обсъждаха родната история. Идва академик Георги Марков. С които срещи раздразних историците

в града. Как така видни учени ще идват при някакви си ученици, евентуални журналисти, пък при тях не се появяват?

А може би трябваше да се замислят — дали са направили нещо, за да приемат такива интересни гости...

Наистина — полезни и запомнящи се мероприятия. Част от образованието и обучението, прозорец към по-далечния за нас свят, разнообразие в ежедневието ни.

И хубавото беше, че младите останаха с ярки впечатления и от Антон Дончев, и от Влади Въргала, и от Веселин Маринов. Не зная как, но успяхме да ги предразположим и да ги доведем до откровения. Душевные разговори, запомнящи се.

Покойният вече Петър Слабаков влезе в тона им, разговаря с тях топло, почти бащински и почти като връстник едновременно. Рядък човек, оставил запомнящи се впечатления.

Само с тогавашния президент Първанов пропадна срещата. Един местен депутат, добър мой познат — и нему лека му пръст! — ми предложи тази среща. Натам той планира, уговори, изпрати ми по факса програмата.

Директорът се беше шашнал — абе, хубаво е да показват училището по телевизията, ама страхът... Страхът на чиновника — сакън, нещо да не стане не както трябва...

Както и да е, срещата трябваше да бъде в петък. Готови бяхме — ние си живеехме като пионерите: винаги готови.

И в сряда вечерта чух по новините, че Доган щял да подкрепи на идващите избори Първанов.

Да, казах си, пропадна срещата. Сега той е зает с по-важни лични дела, оправят альш-вериша с политиканите и...

В четвъртък ми се обади познатият. Разбираш ли...

Разбирах...

Не беше виновен човекът, и той беше прекаран. Но учениците бяха разочаровани. Много разочаровани...

Нищо! Полезен урок! Що е политик, що е егоизъм, що е безотговорност, що е цинична лъжа...

31.

Дванадесет години...

Хубава идея, но...

Времето се променяше, хората с него...

Губех все повече сили за мотивация на учениците. Все по-трудно ставаше да говорим за медии, за истината, за информираност, за човешки права и за желаниа...

Цензурата ставаше все по-хитра — извъртяна, замъгляваща. А и едновременно с това откровено нагла — лъжите поднасяха като истина.

И журналистите се променяха. Или се връщаха към истинския си образ. Преститутки...

В града, например, имаше само една журналистка, завършила СУ по специалността. Повечето бяха... Меко казано, преформатирани професията си.

Дори една беше завършила едногодишни курсове за секретарки на читалища и го обявяваше за някакво специално ВИШУ...

Журналистиката се превърна в професия — като магистралната. Да, все още има честни и можещи хора. И в града, и в страната. Но са смачквани, принуждавани за единия хляб и положението да променят лееекичко нещата... Докато влязат в калъпа...

А децата са умни и наблюдателни. И посвоему пресъздават ставащото — защо да се мъчат и трудят, когато може да намерят на работата лекото и на баницата мекото другаде, по друг начин?

Поради което просто спряхме намаляващия прием в тези паралелки. И ги закрихме. Няма смисъл да се киприм с горда табелка, а зад нея — прах и пепел...

Но пък останаха в паметта ми ВСИЧКИ, минали през паралелките...

Поех си нормалната уж работа. Като включих някои отработени вече методи в нея.

Например, поисках и ми дадох голям екран за новия кабинет. Нов, защото за стария имаше вече куп кандидати. Навремето аз го префасонирах. Имаше отзад грамаден, мрачен дървен шкаф от пода до тавана, от стена до прозорец. Дълбочина — към 80 сантиметра.

Извиках бивш ученик, сега дърводелец. Премахна го, като запази горната част. Стената отзад беше шпаклована и боядисана от друг ученик. Трети направи от остатъците на стария шкаф две елегантни нови шкафчета.

Там подредих библиотека. Едно момиче — Милица, беше се изселило в САЩ и ми подари домашната библиотека. Голяма библиотека. Сложих книгите отзад, а учениците си вземаха за четене.

И четяха...

Обаче, намериха се куп кандидати за съвместно ползване на кабинета. Нали — двусменно се учи...

Е, да, но не исках аз да поддържам ред, а някой да го ползва по цигански. Защото повечето колеги така я караха — влиза, избутва часа със зор, заминава.

След него — потоп...

Та се оказа, че на третия етаж една малка стая, ползвана дотогава като кабинет за езиците (малки групи), е нежелана от никого.

Огледах я, пожелах я.

Пак бивши ученици — изолация, праг, стените, дъската...

Плюс новите шкафчета. Масите — подредени във формата на П.

Както ви казах — екран, свързан с компютъра.

И междучасията — на екрана върви филм. „Ромео и Жулиета“ (оня, от 70-те), „Хамлет“, откъси от „Дон Кихот“, от „Под игото“ — филма и сериала...

Не помня как започна това. Може би като отглас от четенията. Имах свободни часове, имаше немалки междучасия — 10 минути са много време, пък учениците са като войниците — не им ли намериш занимавка, правят пакости...

Та имаше компютър, интернет, екран... И гледахме. Някои филми и в час — намирах време, ако са полезни.

И някои в междучасията. На порции. Например, преди часа и след него — една серия от „Двама мъже и половина“. Ще кажете — ама това е...

Да, забавление. Да, не е висококачествено по смисъл. Но е по-добре от възможности за глупости, нали?

Пък и може да се намери определен смисъл — ако потърсиш.

Например, дадох задача — да открият в кой американски сериал има библиотечка с книги у дома на героите. Търсиха... И не намериха. Което дава основа за разговор...

Или някои сцени. В „Женени с деца“. Абсолютно приличащи на наш бай Ганя герои. Само че много по-прости. И съвременни.

Имаше беседи върху филми като „Уестсайдска история“ — веднага след „Ромео и Жулиета“. Основата — как се модернизира класиката. И защо? Не е ли обидно да те смятат за... Меко казано — по-глупав и трудновъзприемащ от публиката преди четири века? Та се налага да префасонират сюжета заради, с извинение, невъзприемчивостта ти? Или се дължи на липсата на... Абе, пак омекотяване — заради безкултурието ти?

И така нататък...

Класика, мисъл, изводи...

Има ли желание — всичко може.

И ще спомена учениците от последните класове — Миро, Анка, Мелиса, Николай, Мартин, Виктор, Василена, Наско, Стефан, Христо, Димитър, Нина, Радостин, Румяна, Мила, Стефани, Васил, Александър...

Много са...

32.

Днес се опитват да слоят в едно образование и възпитание. Все едно вода и олио. Различни сфери са, с различни цели, по различни методи се действа...

Възпитанието, освен това, се гради у дома. В семейството. Където го има...

А родителите се опитват да градят „образованието“ на детето върху убедеността, че тяхното гардже е най-хубаво и певческо...

За възпитание не говорят — сигурни са, че в семейството им всичко е наред, детето е страхотно възпитано, ама тия наоколо... Приятелчета, среда, даскали...

Сещам се как в последните години разговарях с една майка и сина ѝ, той грубо я прекъсна и дръпна от ръцете ѝ телефона, който тя тъкмо беше му отнела — поне при разговора да внимава.

Заших му шамар!

Пред мен, в училището, я ругае, а иначе...

Тя си замълча.

Което ѝ признавам. Можеше много усложнения да потърси, но явно разбра. И момчето разбра. Просто правило — срещу всяка сила може да излезе друга сила.

Което за някои е убедително.

А после идват размислите. Ако ги предизвикаш.

И не е необходимо да водиш чак задушевен разговор. Който може — разбира. Който не — другите разбират...

Да си класен ръководител е изключително отговорно. Целта е — да се поведат групата ученици напред.

А учениците ВИНАГИ са в различни групи. Формални (семейство, клас и тем подобни), неформални (компанията, приятели).

В класа неформалните групи се пресичат и са амалгама от различни по състав, характери, задачи дори. Един ученик може да е в една неформална група (приятелчета), същевременно в друга (комшийчета), в трета (кафенето, запаянковци).

Класният трябва постоянно да следи вълните в тези групи и да координира нормалния живот. Като води същевременно ВСИЧКИ заедно напред — към една цел, която всеки вижда посвоему.

Основната цел е учението. За някого — да отбие номера и хване тройката, за друг — да търси и намира, да открие нови светове.

Само че класът е единство от противоположности най-често.

И трябва да бъдат споявани от разбиране на целта, усещане за мястото и бъдещето, от любов и чисто човешки отношения. По правилата — писани и много често неписани.

На педагогически съвет споменах пред една физичка за класа, който ѝ беше поверен, като за „твойте“. Тя грубо ме прекъсна: „Мойте са у дома, за тия само ми плащат да им отчитам отсъствията“...

Е, за съжаление, не са малко подобни чиновнички.

Впрочем, често при мен идваше едно момче от класа ѝ. Не му предавах, но щом видеше отворената врата — а аз не я затварях, ако нямам час — появяваше се. И сядаше да гледа с мен филм или дори да четете книга от библиотеката.

Тя му предлагала всеки час — да напусне без отсъствие, та да си кара спокойно часа с останалите. И той се махал. Знаеше, че тройката му е в кърпа вързана.

После напусна училището, срещях го, спираше ме, приказвахме си.

Проблемът не беше на момчето с учението. Проблемът беше на учителката с професията ѝ...

33.

И отиваме към края. А и аз бързам. Откриха ми, че зрението ми намалява — вече е на 40% останало. Та ми се иска да завърша... Преди мрака...

Хубави бяха и последните ми ученици. Абе, всички бяха хубави. Нормални ученици — телета, каквито бяха предишните. И родителите им. И ние. И родителите ни.

Само дето тогава имаше СИСТЕМА. Която вкарваше в някакъв ред всичките ни изригвания. Та постепенно средата, училището, семейството, ние самите — оглаждахме ръбовете и от какавидите излизаха хора...

Сещам се — три години преди да се махна, идват учениците в кабинета. И ми казват: „Господине, на какво миришем?“

Отговарям след смръкване във въздуха: „Чесън. И какво?“

Набумкали се с чесън, за да ядосат преподавателката. Обясних им — чесънът си е наше, национално богатство. Не само вкусно, но и полезно. Обаче... Обаче, културният човек не яде (!) чесън, когато отива на обществено място. Така е прието и е правилно. Да не смърдиш с кефа си...

„Тоест — пак сме простеели?“ — попита един. Потвърдих.

И влезе лелката.

А чистачките ме харесваха. В моя кабинет — винаги подредено и чисто. Затова не исках Сульо и Пульо да са в другата смяна. Заварвал съм кабинета... Абе, да не казвам. Виждал съм чужди кабинети... Мани, мани!

Та лелката дойде и се оплака — тоалетната била покрита с люспи от обелен чесън. Погледнах момчетата. Навели глави потвърдиха.

„Вървете и чистете!“

Попитаха — а метли?

„С ръце!“

И почистиха тоалетната с ръце...

Строго? Не по правилата? А извършеното?

Преди доста години поръчаха на момчетата в часовете по физкултура да прекопаят зелените площи в училището. И засяха трева.

Да видите после... Втурва се хлапак през тревата, големите го вдигат за яката: „Абе, аз съм копал тук, ти ще тъпчеш...“.

Това се опитвах да ги науча. В кабинета те подреждаха, те отговаряха за чистотата и реда.

Моята намеса — само в краен случай. Твърде краен...

34.

Има, още много има да се разказва.

Не споменах всички имена — а помня учениците си до един. И много истории остават в мен. Не всичко е за пред хората. Лични истории са си.

Е, каквото можах — разказах. Крив, прав — така виждам миналото си.

Нормален разказ на нормален човек за нормалния ми живот...

Надявам се, че все някой ще се сеца за мен.

Надявам се — с добро...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.